

Poštnina plačana v gotovini.

LETO XXXIX

ŠTEVILKI 7-8.

Slovenski Pravnik

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

ODGOVORNI UREDNIK:

Dr. RUDOLF SAJOVIC

VSEBINA:

1. DR. FRAN VODOPIVEC: Zakon o volitvi v občinska zastopstva v Sloveniji — v praksi	145
2. DR. EDVARD PAJNIČ: Vpliv sodišča na pravno gradivo, podano po strankah	153
3. DR. SREČKO ZUGLIA: Ustav i izvanredni sudovi	162
4. DR. RUDOLF ANDREJKA: Kraljestvo Ilirija	175
5. DR. FRANCĚ GORŠIČ: Še enkrat: ali je stanovanjsko sodišče upravno oblastvo?	181
6. Književna poročila	182
7. Razne vesti	189
8. Natječaj	191
9. Slovenskim pravnikom!	192
PRILOGA: Odločbe stola sedmorice v civilnih stvareh Notarski Vestnik	

V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

1925

Ročník třetí v kolobě

ČÍSLO 3—8

LETO XXXIX

Slovenský Právník

Ročník třetí v kolobě, číslo 3—8, 1939

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

Právník

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XXXIX. V Ljubljani, 1. avgusta 1925. Štev. 7.—8.

Zakon o volitvi v občinska zastopstva v Sloveniji v praksi.

Dr. Fran Vodopivec.

Zakon o volitvi v občinska zastopstva v Sloveniji od 18. februarja 1922, razglašen 18. marca 1922. v št. 61 Službenih Novin¹⁾ in s tem dnem v pravni moči, je bil preizkušen v večjem obsegu v praksi šele lansko leto, ko so se vršile občinske volitve malodane v vseh občinah Slovenije (izvzemši Prekmurje). Tedaj so se pokazale pri njegovi uporabi razne težkoče, nejasnosti in pomanjkljivosti, ki so povod tej razpravi.

Težkoče v uporabi zakona o volitvi v občinska zastopstva v Sloveniji, ki ga imenujem tu krajše obč. vol. zakon, so se povečale, ko so bili uvedeni stalni volilni imeniki. Z zakonom o volilnih imenikih od 30. maja 1922., Služb. Nov. št. 125²⁾, ki je dobil obvezno moč 20. junija 1922, so prestali veljati vsi zakonski predpisi drugih dotedanjih zakonov, torej tudi predpisi navedenega obč. vol. zakona za Slovenijo, kolikor se tičejo volilnih imenikov (čl. 24). Po predpisu čl. 18. istega zakona pa je v onih občinah, v katerih se volilna pravica za občinske volitve razlikuje od volilne pravice za ostale volitve (torej tudi v Sloveniji), sestaviti posebe stalne volilne imenike. Na te posebne volilne imenike se nanašajo vsi predpisi tega zakona glede stalnega volilnega imenika. Zakon o vol. imenikih vsebuje sicer tudi nekatere določbe o volilni pravici (čl. 1., odst. 3), vendar pa te določbe ne veljajo za občinske volitve v Sloveniji, kar je razvidno iz ravnokar navedenih zakonskih predpisov.

¹⁾ Uradni list pokrajinske uprave za Slovenijo št. 80/22.

²⁾ Uradni list št. 184/22.

Volilnih imenikov se tičejo in so torej z zakonom o vol. imenikih derogirane nastopne določbe obč. vol. zakona: § 7., odstavek 1. in drugi stavek odstavka 2.; § 8., izvzemši odstavek 1.; § 9. Nadalje je bil § 10. razveljavljen po čl. 19. zak. o vol. imenikih toliko, da ne odloča o popravku vol. imenikov gerent, temveč pristojno okrajno sodišče tam, kjer so občinski odbori razpuščeni.

Nekatere druge določbe obč. vol. zakona pa so postale z uvedbo stalnih vol. imenikov neuporabne. Te določbe se morajo, — ako naj je zakon sploh še uporaben — prilagoditi predpisom zakona o vol. imenikih, čeravno se ne nanašajo na volilne imenike.

Take so že v § 1. nastopne (tu razprto tiskane) določbe, ki z ozirom na stalnost in trajno razgrnitev volilnih imenikov niso več uporabne:

»Pravico voliti imajo vsi moški, ki so do tedaj, ko so se začeli sestavljati volilni imeniki, dovršili 21. leto . . . ali ki kot javni nameščenci . . . vsaj od začetka prve razgrnitve volilnih imenikov vedno bivajo v občini.

Ob istih pogojih imajo pravico voliti tudi oni Slovani po plemenu in jeziku, ki sicer niso naši državljani, ki so se pa do tedaj, ko so se začeli sestavljati volilni imeniki, stalno naselili v občini.

Za izračunanje časa, kako dolgo biva volilec v občini, je merodajen dan, ko so bili prvič razgrnjeni volilni imeniki.«

Tu sta dva različna roka (dan »ko so se začeli sestavljati volilni imeniki« in dan »prve razgrnitve«), ki ju moramo oba nadomestiti z dnevom, »ko se razglasi ukaz o volitvah . . . občinskih funkcionarjev« (čl. 12. zak. o vol. imenikih), ker je to edini v omenjene svrhe uporabljen rok v zakonu o volilnih imenikih.

Tudi 6-tedenski rok, določen v § 11. za razpis volitev ne zadošča več, ker je znatno prekratek za vsa opravila, ki jih je izvršiti pred volitvami. Ako seštejemo vse roke za reklamacije, pritožbe in njih rešitve v členih 7., 8., 9., 10. in 12. zakona o vol. imenikih in roke za vložitev, pregled, popravo

in objavo kandidatnih list, navedene v §§ 12., 16. in 21. obč. vol. zakona ter prištejemo nekaj dni za pošto in vročitve, ugotovimo, da je treba volitve razpisati vsaj dva in pol meseca prej.

Nadalje odpade iz razglasa o volitvi, čigar vsebino predpisuje 2. odstavek § 11., »objava o razgrnitvi popravljenih volilnih imenikov« za prvih 5 dni po razpisu volitve (§ 8), ker morajo biti volilni imeniki itak stalno razgrnjeni.³⁾ V praksi se namesto te objave sprejema v razglas o volitvi določba čl. 12. zak. o vol. imen., da »se smejo popravki zahtevati še 15 dni po razglasitvi ukaza« in da »nobena poznejša zahteva za popravek ne vpliva na sestavo volilnega imenika, po katerem se bodo vršile že razpisane volitve«, čeravno ta objava v zakonu ni odrejena.

Končno je treba z ozirom na stalnost volilnih imenikov tudi določbo 2. odstavka § 12. obč. vol. zakona, da se morajo kandidatne liste predložiti političnemu oblastvu »najpozneje v 10 dneh po razpoložitvi pravnomočnih volilnih imenikov« tolmačiti ne po besedi, temveč po njenem namenu. Ker so namreč volilni imeniki z gori omenjeno omejitvijo stalno razgrnjeni, nam izraz »po razpoložitvi« ne more služiti za določitev dneva, od katerega naprej teče desetdnevna doba za vlaganje kandidatnih list. Namen tega predpisa pa je očitvidno ta, da se sprejmejo v kandidatne liste le take osebe, ki morejo biti izvoljene (zadnji odstavek § 12.). Za pasivno volilno pravico je prvi pogoj aktivna volilna pravica, to pa je najlažje (ne izključno!)⁴⁾ ugotoviti iz »pravnomočnih« vol. imenikov.

³⁾ Volilni imeniki niso razgrnjeni le v dobi, določeni v čl. 3. zak. o vol. imenikih, ko se pošljejo pristojnemu prvostopnemu sodišču v potrditev. A to se v času priprav za volitve itak ne sme zgoditi (čl. 13. zak. o vol. imenikih).

⁴⁾ Nikjer ni predpisano, da mora biti kandidat vpisan v volilni imenik. Iz stavka: »Podpisi kandidatov, ki so vpisani v volilnem imeniku, se štejejo v predpisano število predlagateljev« v zvezi z ostalo vsebino § 14. je moči sklepati, da smejo kandidirati tudi osebe, ki niso vpisane v volilnem imeniku in da zadostuje, če imajo aktivno volilno pravico. V zakonu o volitvi poslancev za narodno skupščino je celo izrečno ugo-

Tu nudi izraz »pravnomočnih« oporo za določitev 10-dnevnega roka. Pravnomočni postanejo volilni imeniki za določene volitve, če ni bilo nobenih reklamacij, z onim dnem, ko konča reklamacijska doba, t. j. 15. dan po razpisu volitev. Isto velja za primer, da so bile vložene reklamacije končno rešene pred potekom 15-dnevne reklamacijske dobe. Če pa reklamacije do tega dne niso bile končno rešene, postanejo volilni imeniki pravnomočni z onim dnem, ko je bila poslednja reklamacija oziroma izjava ali pritožba v reklamacijski zadevi končno rešena, in izprememba, ki jo rešitev eventualno obsega, vpisana v volilni imenik (čl. 10. zak. o vol. imenikih).

Ta dan je torej ob razglasitvi volitev še neznan in zato tudi politično oblastvo praviloma ne utegne v razglasu o volitvi objaviti roka za prijavo kandidatnih list, kakor to predpisuje § 11. obč. vol. zakona. Da pa kljub temu vsaj do neke mere zadoste zakonski določbi, si politična oblastva pomagajo na ta način, da v razglasu o volitvi izjavijo, da bodo rok za prijavo kandidatnih list razglasila pozneje (t. j. po dovršenem reklamacijskem postopanju), ali pa tako, da določijo ta rok za čas, ko bodo z upoštevanjem vseh v reklamacijskem postopanju predvidenih rokov (čl. 8., 9., 10. in 12. zak. o vol. imen.) v najugodnejšem primeru vse reklamacije rešene. To pa utegne biti šele približno 6 tednov po razglasu volitev.

Popolnoma pomotno in protivno zakonu, ki polaga rok za vlaganje kandidatnih list v čas po pravnomočnosti volilnih imenikov, se mi torej zdi, če je bil določen ta rok za prvih deset dni v nekaterih primerih po razglasu volitev, ko še niti 15-dnevna reklamacijska doba ni bila končana.

To so v glavnem izpremembe, ki jih je bilo po uvedbi stalnih volilnih imenikov via facti izvršiti v obč. volilnem zakonu.

Nadalje se je izkazalo v praksi, da so tudi v obč. vol. zakonu samem, torej brez ozira na zakon o vol. imenikih, nekatere nejasnosti in pomanjkljivosti, ki dopuščajo različna tolmačenja in otežujejo poslovanje.

tovljeno, da sme biti izvoljen za poslanca samo oni, ki ima volilno pravico brez ozira na to, ali je vpisan v vol. imenik.

Taka nejasna določba je n. pr. drugi odstavek § 20. V § 19. in v prvem odstavku § 20. je predpisano, da morajo zastopniki onih kandidatnih list, iz katerih so se posamezni kandidati črtali 1) vsled večkratne kandidature, ali 2) ker ne smejo biti izvoljeni, ali 3) radi njihove smrti ali odpovedi, tekom 5 dni po zadevni obvestitvi imenovati v dopolnitev liste druge kandidate. Če zastopnik tega v 5-dnevnem roku ne stori »ali če so se kandidatne liste že potrdile ali objavile, se kandidatna lista več ne dopolni, temveč se napisani kandidati pomaknejo v tekoči vrsti navzgor in ostane koncem liste toliko mest praznih, kolikor je kandidatov odpadlo.«

Drugi odstavek § 20. pa se glasi: »To določilo velja le, kolikor § 16., odstavek 2., kaj drugega ne določa.«

Ta pa odreja, da »je kandidatna lista neveljavna« ako ne zadošča predpisom §§ 12., 14. in 15. ali ako se je vršila pri nji zloraba splošne označbe že obstoječih političnih in drugih strank in ako zastopnik liste ne zadosti tekom 5 dni pozivu, da listo popravi.

Torej: v vseh primerih pomanjkljivosti, naštetih v § 16., je kandidatna lista neveljavna, če je, vrnjene v popravilo, njen zastopnik tekom 5 dni po pozivu ne popravi; v primerih, naštetih v § 19., pa se lista pod enakim pogojem ne razveljavi, temveč ostane, četudi okrnjena, v veljavi, toda le, kolikor § 16., odst. 2., kaj drugega ne določa.« Za to nejasno zakonito določbo ni bilo moči najti druge sprejemljive razlage kakor te, da postanejo kandidatne liste v primerih § 19. neveljavne le, kolikor so ti primeri istovetni z onimi, ki so navedeni v § 16. oziroma v §§ 12., 14. in 15., na katere se § 16. sklicuje. Istoveten pa je le primer iz zadnjega odstavka § 12.: »V kandidatne liste se smejo sprejemati kot kandidati vse osebe, ki morejo biti izvoljene« s primerom iz § 19.: »ker ne smejo biti izvoljeni«. Tudi v tem primeru se kandidatna lista ne razveljavi, če je bila že potrjena ali objavljena (§ 20.), ker § 16. teh dveh primerov ne predvideva, pač

pa postane še nepotrjena in še neobjavljena lista neveljavna, če se njen zastopnik ni tekom 5 dni odzval pozivu, da jo dopolni.

§ 22. se glasi:

»V občinah, kjer je bila vložena le ena sama veljavna kandidatna lista, proglasi župan brez volitve vse kandidate, predlagane v tej listi, za izvoljene obč. odbornike, oziroma namestnike.

Glede tega proglasa in glede ugovorov zoper postopanje veljajo določbe §§ 40. in 42.«

Mimogrede bodi omenjeno, da ta paragraf po mojem mnenju ne spada v II. oddelek zakona (»Priprave za volitve«), temveč bi moral biti uvrščen v III. oddelek (»Kako se voli«), ker ne govori o pripravah za volitve, marveč vsebuje že enega izmed načinov, »kako se voli«.

Toda ta nedostatek je podrejenega pomena. Zelo važna pa je interpretacija 2. odstavka § 22. ali natančneje — razlaga besed »glede ugovorov zoper postopanje veljajo določbe § . . 42«. Eni trdijo, da se nanašajo te besede edino in izključno le na 1. odstavek § 22., drugi pa in med temi, kakor sem posnel iz neke rzsodbe, tudi upravno sodišče v Celju, so mnenja, da je razumeti pod izrazom »postopanje« vse postopanje pri pripravah za volitve, o kojem je govor v II. oddelku (§§ 7. do 22.) zakona.

Razlogi za drugo mnenje mi niso znani. Morda jih je iskati v splošnosti izraza in v dejstvu, da je ta določba, četudi pogršno, na koncu II. oddelka.

Za prvo naziranje pa govori:

1.) dejstvo, da se omenjena določba navedena v paragrafu, kakor že omenjeno, ne tiče priprav za volitve, temveč volitev samih;

2.) njena ozka gramatikalna zveza z določbo »Glede tega proglasa . . . veljajo določbe §§ 40. in 42.«, ki o njem ni dvomiti, da se nanaša le na 1. odstavek istega paragrafa;

3.) premislek, da bi ji bil zakonodajec privoščil zbog njene važnosti vsaj poseben stavek, če že ne celega paragrafa, ako bi bil hotel raztegniti njeno veljavnost na ves II. oddelek.

4.) sklicevanje na § 42., ki v 3. odstavku izrecno določa: »Ugovori, ki se tičejo postopanja pri pripravi za volitev (reklamacijsko postopanje) tu niso več dopustni.«

Sicer si tudi v razlagi te zakonske določbe praktiki niso edini in bo nižje tudi o njej razpravljati. Tu naj le vnaprej navedem mnenje, ki ga smatram za upravičeno, to je: Po izvršenih volitvah ugovori zoper postopanje pri volitvenih pripravah niso več dopustni! Če je temu tako, potem se vendar tudi sporna določba 2. odstavka § 22. ne utegne nanašati na pripravljeno postopanje, ker bi bila v tem primeru nesmiselna. Je torej pravilno naziranje, da se 2. odstavek § 22. nanaša edino le na 1. odstavek istega paragrafa.

§ 25. določa:

»Za vsako volišče sestoji volilni odbor iz župana ali enega občinskega svetovalca kot predsednika . . .« Ljubljana ima 20 volišč in v normalnih razmerah enega župana, enega podžupana in ob širokogrudni razlagi § 57. o. v. r. 9 občinskih svetovalcev-članov magistrata, ima torej predsednike le za 11 volišč. Kdo naj predseduje na ostalih voliščih? Tega zakon ne predvideva. Podobne težkoče so tudi v Mariboru.

Po predpisu 5. odstavka § 32. se morajo volilni rezultati za vsako kandidatno listo posebej zabeležiti v volilnem imeniku. Mislim, da se ne motim, če smatram besedo »imeniku« le za lapsus calami; na njenem mestu bi pač moralo stati »zapisniku«. Pogreška, ki bi jo bilo zakonitim potom popraviti.

Omenil sem že, da so tudi glede interpretacije 3. odstavka § 42. mnenja deljena. Nekateri menijo, da so s to določbo po izvršenih volitvah zabranjeni le ugovori proti reklamacijskemu postopanju, dopustni pa ugovori proti postopanju pri ostalih pripravah za volitev (n. pr. proti postopanju s kandidatskimi listami). V tem naziranju jih morda potrjuje že gori navedeno besedilo določbe v tem, da smatrajo izraz »postopanje pri pripravah za volitve« za istoveten z izrazom, ki mu sledi v oklepaju »(reklamacijsko postopanje)«. To bi bilo upravičeno, če ne bi imel prvonavedeni izraz na drugem mestu v istem zakonu drugega pomena. Oddelek II. zakona ima napis »Priprave za volitve v občinski svet«, vsebuje pa

poleg določb o reklamacijskem postopanju še predpise: 1) o voliščih, 2) o številu odbornikov in njih namestnikov, 3) o sestavi in razmnožitvi volilnih imenikov, 4) o razglasu volitve, 5) o kandidatnih listah in 6) že omenjeni § 22. Čeravno točke 2.) in točke 6.) ni moči šteti k pripravam za volitve, je vendar jasno, da je ta pojem v zakonu samem mnogo širši od pojma »reklamacijsko postopanje«. Tako se upira tej razlagi naravni pomen besed, ki je v prvi vrsti merodajen za interpretacijo.

Naravni pomen besedila sporne določbe kakor tudi nadpis in ostalo besedilo § 42. opravičujejo nasprotno naziranje, da je po volitvah vsak ugovor na drugo instanco (velikega župana) proti postopanju pri katerihkoli pripravah za volitve nedopusten.

Nepojasnjeno pa ostane pri tem naziranju, zakaj je zakonodajec vrnil za izrazom »postopanja pri pripravah za volitve« izraz »(reklamacijsko postopanje)«. Ako bi bil hotel zakonodajec izključiti le ugovore proti reklamacijskemu postopanju, bi bil to vendar enostavneje povedal, n. pr. »Ugovori proti reklamacijskemu postopanju tu niso več dopustni«. Sicer pa bi bila tudi ta določba odveč, saj je bilo v (sedaj derogiranem) § 8. že točno določeno, do kdaj se smejo vlagati reklamacije. Pa tudi če bi bilo pravilno mnenje, da so izključeni s sporno določbo le ugovori proti reklamacijskemu postopanju po volitvah, iz besedila nikakor ni moči sklepati, da so ugovori proti postopanju pri ostalih volilnih pripravah dopustni.

Iz tega in ker ni v zakonu tudi drugod nobenih določb o ugovorih proti postopanju pri volilnih pripravah (izvzemši reklamacijsko postopanje), sledi, da proti omenjenemu postopanju ni pritožbe na višjo stopnjo Odpomoč proti nezakolitostim I. stopnje nudita nadzorovalna pravica višje stopnje (§ 43. obč. vol. zak. in čl. 9. zakona o obč. upravi) in pritožba na upravno sodišče.

V praksi se je uveljavilo večinoma prvo naziranje, t. j., da je tekom 8 dni po razglasu volilnega izida dopustna pritožba tudi proti nezakolitostim v pripravah za volitve, izvzemši reklamacijsko postopanje. S to prakso, ki ji po gori navedenem sicer nedostaje zakonite podlage, ki pa ustreza čutu pravičnosti, se izpolnjuje občutna vrzel v obč. vol. zakonu,

ker so ravno določbe upravnih oblastev I. stopnje v pripravljalnem postopanju mnogokrat naravnost odločilnega pomena za izid volitev (n. pr. razveljavljenje ene kandidatne liste).

To bi bile v glavnem one pomanjkljivosti in nejasnosti zakona o obč. volitvah, ki so se pokazale pri njegovi uporabi. Želeti bi bilo, da bi jih odpravili izdelovalci novega zakona o občinah, ki bo vseboval najbrže tudi predpise o volitvah v občinska zastopstva. Volilni predpisi so zakon, ki ga študira in uporablja ne samo pravnik, temveč tudi priprost človek in nejurist, zato pa mora biti kolikor moči jasen in priprost.

Vpliv sodišča na pravdno gradivo, podano po strankah.

Dr. Edvard Pajnič.

Z izjemami mora veljati v civilni pravdi načelo, da naj stranki obvladata ne le sporni predmet ter pravdo kot celoto, temveč tudi pravdno vsebino v podrobnostih. S tem je že deloma označen razloček med civilno in kazensko pravdo, kjer se stranki ne moreta odpovedati zahtevkom javnopravnega značaja, še manj pa poljubno vplivati na pravdno vsebino v podrobnostih. V civilni pravdi se smeta stranki odreči pravicam, ki so predmet spora, zato naj imata tudi polno prostost, ali naj storita ta ali oni pravdni korak. Odreči se torej ali podvreči brezpogojno se ni le moči glavnemu materialnopravnemu zahtevku, temveč tudi posameznim procesualnim pravicam. Seveda je vse to dopustno le, kolikor prihaja v poštev zasebnopravno razmerje, ne pa tudi glede javnopravnega razmerja. (Primeri skupne dispozicije: dogovor o pristojnosti, odpoved zaprisegi ali zaslišanju priče, poravnava, prememba tožbenega zahtevka, počivanje postopanja itd. —; ne pa tudi podaljšanje prisilnih rokov, preložitve narokov itd.)

Po čistem razpravnem načelu naj bi torej v gorenjih smereh stranki s sodnikom razpravljali, ne pa sodnik ž njima kot

nekakim dokaznim sredstvom s hvalevredno, a v civilni pravdi brezuspešno in neumestno voljo, do dožene objektivno resnico. Tako naj bi bil po čisti izvedbi tega razpravnega načela sodnik le pasiven opazovalec besednega boja med strankama, vršečega se pred njegovimi očmi, po čistem preiskovalnem načelu pa naj bi smel sodnik strankam kot objektom svojega uradovanja prebrskati takorekoč vso notranjost. V prejšnjem civilnopravdnem in kazenskopravdnem postopanju so v istini tudi pretiravali obe načeli. Uveljavljajo se pa ta načela včasih še sedaj na napačnem mestu.

Vsikdar so na razvoju civilne pravde sodelovali sodišče in stranki. V tej meri, kakor je prevladal vpliv na pravdni razvoj z ene ali z druge strani — na strani sodišča ali pri strankah — smo govorili o pretežno razpravnem ali o pretežno preiskovalnem (bolje oficialnem) načelu. V našem modernem civilnem pravdnem redu ne gre za izključna železna pravila, temveč za praktične smernice, po katerih se naj ureja potek in konec civilne pravde. Seveda ni dvoma o tem, da vendarle prevladuje tudi po našem veljavnem civilnopravdnem redu razpravno načelo. To pa po pravici. Saj tu gre večinoma v nasprotju s kazensko pravdo za imovinske pravde, kjer so na obstoju in uresničenju prava interesirani v prvi vrsti zasebniki, ki nastopajo v civilni pravdi kot stranke. Kajpada imamo tudi tukaj izjeme in opozarjam le na one pravde, ki so jim predmet rodbinska pravna razmerja (n. pr. zakon), kjer niso prizadete le neposredno udeležene osebe, temveč se zanima za izid tudi širša javnost. V takih pravnih seveda nadkriljuje prosto razpolaganje strank oficioznost.

Kako daleč gre torej prostost, da razpolagajo stranke s pravnim gradivom? V mislih imam celotno dejstveno gradivo, kakršno nastane po razpravljanju in nato po izvedbi dokazov. Pred dokaznim postopanjem in deloma še po njem razpolagajo stranke z dejstvi. Prosto jim je, da povedo dejstva ali dokazila za ta dejstva ali jih pa zamolče; — naravnost siliti jih ni moči, da bi več navajale, kakor se jim zdi potrebno. Važno se zdi že tukaj poudariti, da utegne stranka priznati tudi na sebi neresnično okolnost kot resnično (formalno priznanje!).

Razpravno načelo temelji teoretično na dveh pogojih, kojih prvi je ta, da bodi vsak inkvizitorični vpliv sodišča na navedbe strank kot takih izključen. Dalje se naj medsebojno razpravljanje vrši časovno prej in ločeno od onega dela razprave, ki je namenjen dokazovanju (kamor spada seveda tudi zaslišanje strank odrejeno v dokaz).

A že s tem, da odreja civilnopravdni red v določenih primerih prisilno pravno zastopstvo po odvetnikih, se stavijo povsem svobodnemu medsebojnemu razpravljanju strank nekeke meje, še bolj pa utesnuje neomejeno prostost strank v razpravljanju v zakonu urejeno sodno pravno vodstvo.

V nastopnem je upoštevan najprej prvostopni razpravni štadij civilne pravde, koje potek je moči razdeliti v več razdobij (uvodno postopanje, razpravni štadij, dokazovanje, sklepanje s sodbo). Obično govorimo tukaj o formalnem z ene strani, z druge pa o materialnem pravdnem vodstvu. Formalno vodstvo urejuje pravdno postopanje na zunaj, kolikor to velevajo javnopravne določbe civilnopravnega reda, kjer torej volja strank ne sme prav nič učinkovati (n. pr. pravočasnost posameznih pravdnih korakov in njih rednost.) Materijalno pravdno vodstvo pa je v prvi vrsti zbiranje in urejevanje potrebnega gradiva za končno sodbo in vsega, kar je s to v zvezi.

Predvsem zanima vprašanje, kako nastane po delovanju strank in pod vplivom sodišča stvarno gradivo potrebno za končno odločbo. Sodišče mora imeti za sodbo, ki ni drugega nego odgovor na zahtevek, stavljen po tožitelju v tožbi, potrebno trdno stvarno podlago, ustrezajočo položaju ob trenutku izreka sodbe (§ 406 c. pr. r.). Potrebno je po c. pr. r., nabirati dejansko gradivo kot podlago tožbenemu zahtevku in kot podlago za pobijanje tega zahtevka po strankah in morda po dokazih glede spornih dejstev. Dejstva imenujemo trditve o konkretnih dogodkih ali okolnostih zunanjega sveta, pa tudi duševnega življenja, tikajočih se pravnega predmeta. Seveda ta dejstva nimajo splošne veljave, pač pa pomen za odločitev poedinega pravnega primera. Sodba nastane po logičnem sklepu s subsumiranjem ugotovljenih dejstev pod pravila veljavnega materialnega prava.

Pri tem je ločiti tekom pravde dvoje vrst dejstev. Predvsem ona, ki so naprej trdno ugotovljena in večinoma niso sporna ali ki sta jih stranki (često sebi v škodo, nasprotniku v korist) priznali. So to, kolikor so pač odločilna, za sodišče nespremenljiva dejstva kot podlaga končni rešitvi. Na drugi strani so trditve strank, ki so sporne. Naloga sodišča je, da po morda izvršenem dokazovanju ugotovi izmed teh spornih dejstev pa svojem prepričanju ona, ki so za pravno presojo odločilna poleg že zgoraj navedenega itak potrjenega stvarnega gradiva. Take stvarne presoje mora ločiti sodišče, še preden prične preresetovati pravni material, ki prihaja tu v poštev. S tem pravnim materialom razpolaga pa pač le sodišče: »iura novit curia«; strankama nič ne škoduje, če se pravnih izvajanj tekom razprave na prvi stopnji povsem vzdržujeta. (O izjemah tu ni govoriti.)

Razmotriti je najprej, kako se zbira dejansko pravdno gradivo v pravdi na prvi stopnji v času do dopustitve in izvedbe dokazov ali točneje rečeno do sklepa razprave (§ 179 c. pr. r.) izvemši dokazovanje samo. Kakšne so naloge strank v tem razdobju pravde? Stranki naj od oklica stvari dalje pa do konca razprave stavita potrebne predloge, navajata dejanske okolnosti, s katerimi hočeta utemeljiti svoje ali pa izpodbijati predloge nasprotnikove in pa dokazila za te navedbe. Vse to, predvsem dejanske okolnosti in dokazila — naj vsaka stranka navaja v tem razdobju pravde po resnici, popolno in določno, kolikor je to v posameznem primeru potrebno; izjavi se naj razločno tudi o dejanskih povedbah nasprotnikovih, o ponujenih dokazih in posledkih dokazovanja. Tako veli § 178 c. pr. r. in že ta določba daje sodniku dovolj migljajev, kako naj vodi in na kaj naj opozarja stranki do sklepa razprave.

Zakon navidezno zapoveduje, naj se stranki držita resnice v svojih izvajanjih. Praksa omalovažuje to zapoved, češ da je to bolj dober svet, nego zapoved, koje kršitev bi imela neposredne zle posledice. V zakonu omenjena dolžnost, držati se resnice da ima bolj etično nego pravno lice. Vsemu temu je deloma pač pritrđiti; vsekako je za sodnika po § 266 odst. I. c. pr. r. obvezno vsako (formalno) priznanje tudi očitno neresničnega dejstva. Zakon pa hoče na drugi strani vendar

zabraniti, da bi stranke s trditvami očitvidno izmišljenih okolnosti zavlačevale pravdo. Ogrski, v nekaterih krajih naše kraljevine veljavni civilnopravdni red naravnost (§ 222, odst. II.) zagroža denarno redovno kazen stranki, ki bi mala fide trdila očitvidno neresnično okolnost, ali nalašč očitvidno resnično dejstvo prerekala ter se očitvidno brez podlage sklicevala na dokaz. Dasi manj ostro in v manjšem obsegu hoče tudi naš civilnopravdni red (§§ 313, 408 — pa tudi § 48) nagajivost strank v gorenjem smislu zabraniti s primernimi sankcijami.

Določbe §§ 178, 179 c. pr. r. vsebujejo nekako tudi staro pravilo »quod non est in actis, non est in mundo«. To se pravi: le na taka dejstva se oziraj sodnik, ki sta jih stranki navajali do sklepa razprave, ne pa tudi na dejstva, ki jih je izvedel kako drugače. Čujmo v naslednjem, kako daje zakon (§§ 180, odst. II., 182, 183) sodišču ne le možnost, da se izogne zagati, nastali po opisani pomanjkljivi dejanski podlagi, temveč da po svojem vplivu na stranki naravnost ustvari, če ne že takoj zadostno dejansko podlago za končno odločitev, pa vsaj tako razjasni stvarni položaj, da mu je temelj za dopustitev potrebnih dokazov (§ 278, odst. 1 c. pr. r.). Stvar sodišča je, da se razloži stvar nadrobno, ne da bi bila razprava razširjena čez potrebno mero in posebno še, ne da bi bile navedene tudi okolnosti, ki niso s predmetom v nobeni zvezi. Še podobnejše in obširnejše nalaga ogrski civilni pravdni red iz leta 1911 v §§ 225 in nasl. sodišču, da skrbi za pojasnitev vseh netočnih in nedoločnih predlogov, dejanskih trditev in izjav, podanih po strankah.

Stvar je razložiti n a d r o b n o, to je po znakih zadevnega materialnega prava, ki se nanje, — kakor je to posneti iz dejanskih trditev tožbe, opira tožbeni zahtevek. Tožbeni spis daje sodišču potrebne smernice za pripravo ó vseh materialno pravnih vprašanjih, važnih v zadevni pravdi, kakor to naravnost naroča § 121 posl. r. (nar. avst. prav. min. 5. maja 1897 drž. zak. št. 112)) Sodnik naj tekom razprave s povpraševanjem in opozoritvami dela na to, da stranke povedo k vsem točkam materialnega prava, važnim v pravdnem primeru, dejanske okolnosti — to so dejstva, ki služijo v utemeljitev zahteve in na drugi strani v izpodboj zahteve.

Praktičen primer. Vložena je tožba iz naslova jamčevanja, zahtevk meri na razrušitev kupa, sklenjenega glede živinčeta, ki je baje radi hibe neporabno, ter na poplačilo škode, ki jo je imel kupec-tožitelj. Lahko je posneti iz take tožbe, da prihajajo v poštev določbe državljanskega prava §§ 922, 923, 926 do 928, 932, 933 o. d. z. in da je treba zanimati se za dejstva glede sklepa in izpolnitve kupne pogodbe; vprašanja, na kateri primer jamčevanja se opira tožba; glede vrste in narave napake, časa nje nastopa; glede event. ugasnitve zahtevka po § 933 o. d. z. in končno glede vpliva jamčevanja v konkretnem primeru, posebno glede višine in primernosti posameznih odškodninskih zahtevkov.

Sodnik imej pred očmi načrt za razpravljanje v tej pravdi; ve naj tudi naprej, kakšne navedbe naj kot povse neodločilne izključi, dasiravno je seveda priporočljiva previdnost. V njegovi oblasti je, da sodnik opozori stranki, če o dejstvih te ali one kategorije sploh nista navajali ničesar ali če sta bodisi nepopolno, bodisi tako razpravljali, da ni razvideti pravega bistva in vsebine zadevnih trditev. Za stranki se seveda sodnik ne izmišljuje dejstev, tudi ni moči, da jih sili k točnejšim navedbam ali k odgovorom na svoja vprašanja. Pa tako ponašanje stranke, — zanikanje ali molčanje sploh, kar naj sodnik vsikdar vtrdi v zapisniku, — utegne vplivati, kakor to poudarja § 272, odst. II. na stvarno in potem seveda posredno tudi na pravno presojo.

Vse to ravnokar navedeno pa ne velja zgolj za primer, da stranki nista zastopani po odvetnikih. Tu gredo dolžnosti sodnika po § 432 pač še mnogo dalje; v zgoraj označenih smereh ima sodišče materialno vodstvo razprave povsem v rokah tudi v primeru, da sta stranki zastopani po odvetnikih. To sledi že neposredno iz določbe § 272, odst. II. in pa iz določbe § 183 št. 1, ki daje sodišču oblast, da pozove stranko k osebemu prihodu. Slednjo določbo dopolnjuje uspešno določba § 54, po kateri sme navzočna stranka sama nasprotovati glede priznanj in drugih dejanskih izjav svojemu lastnemu zastopniku. Sicer pa tudi drugače ni moči, kakor da obdrži sodnik v vsakem primeru to materialno pravdno vodstvo razprave. Sledi to iz uvaževanja, da naj poda že ob razglašenju dokaznega sklepa

dejansko gradivo sliko one pravne konstrukcije o pravdnem primeru, kakršno si je ustvaril sodnik (prim. §§ 275—277). To konstrukcijo naj si ustvari sodnik; stranki, zastopani po odvetnikih, skušata neizogibno predočiti vsaka od svoje strani v dejanstvih pravno zgradbo, kakor je vsaki njiju ugodna. Vse razpravljanje bi utegnilo ob popolni pasivnosti sodišča dobiti prav enostransko podobo osobito tedaj, če bi bila v postopanju pred okr. sodiščem le ena zastopana po odvetniku, druga pa ne.

Praviloma naj podasta torej ne le razpravni zapisnik v svojem besedilu, temveč tudi sodba v svojih ugotovitvah predvsem ono sliko o dejanskih okoliščinah, ki jo potrebuje sodišče za svojo pravno presojo in v drugi vrsti iz razlogov umestnosti tudi o onih, ki sta jih stranki pač poudarjali, ki pa jih sodba v svojih razlogih v nasprotju s prvonavedenimi odklanja kot nevažne. Zgoditi se utegne, da dobi sodišče ali ena stranka na vprašanja, stavljena tudi ponovno glede dejstev, ki so s predmetom pravde v zvezi od druge stranke, zgolj negativen ali tudi nejasen odgovor. Umestno je, da skrbi sodišče za zapis tudi takega odgovora in ga uvaža pri razsoji (prim. § 272, odst. II. in III.).

Ako je prvo sodišče pustilo slednje in pa gorenja pravila v nemar, se utegne zgoditi, da za končni stvarni in pravni pretres na drugi stopnji manjka ugotovljenih dejanskih premis in da je morda upravičen celo očitek pomanjkljivosti postopanja, češ da se sploh ni razpravljalo o dejstvu, važnem za odločitev. Zlasti tedaj, kadar meni prizivno sodišče, da je pravno vprašanje rešeno v kvar prizivatelju, naj prizivno sodišče s sklepom razveljavi radi manjkajočih odločilnih ugotovitev pomanjkljivo prvosodno sodbo in vrne stvar v ponovno razpravo in razsojo (§ 496 št. 3). To mora storiti prizivno sodišče tudi uradoma, če tudi prizivatelj ni uveljavljal drugega prizivnega razloga nego le pravnopomotno presojo in ne da bi bil predlagal tudi navedeno razveljavljenje sodbe. Gre tu po navadi za dejstva, ki bi jih moral navajati nasprotnik prizivatelja, v kar pa ni imel prilike, ker ga prvo sodišče ni pustilo do besede, ker je sklenilo razpravo prezgodaj, smatrajoč stvar že godno za rešitev. Ni torej prizivni nasprotnik zakrivil te pomanjkljivosti, temveč sodišče s svojim nesmotrenim vodstvom razprave.

Z vprašanjem, ali utegne revizijsko sodišče navzlic določbam §§ 504 odst. I. in 510, ne da bi bil uveljavljen poleg revizijskega razloga po § 403 št. 4 tudi oni po § 503 št. 2 razveljaviti uradoma radi zgoraj opisane pomanjkljivosti prvosodnega postopanja po § 510 sodbi spodnjih stopenj ter vrniti stvar prve mu sodišču v ponovno razpravo in presojo, se peča obširno judikat 230 (št. 1653 ur. zb., št. 7470 Gl. - U.) vrhovnega sodišča na Dunaju. Odločba prihaja do zaključka, da je moči tako postopati na revizijski stopnji, če se pokaže uveljavljeni revizijski razlog napačne pravne presoje kot upravičen, a ni moči ugoditi stavljenemu predlogu na izpremembo prizivne sodbe, ker v sodbi prizivnega (in redoma tudi prvega) sodišča niso ugotovljena za pravilno presojo potrebna dejstva, kolikor bi jih bil utegnil navajati nasprotnik one stranke, ki je vložila revizijo, — a jih ni utegnil brez svoje procesualne krivde. Sklepno izvaja ta judikat, da ni moči zahtevati od stranke, ki je vložila revizijo, da bi se sklicevala na prizivni razlog, ki bi čuval v tem primeru zgolj interese nasprotne stranke, pač pa le naloga sodišča, da se ozira na pomanjkljivost postopanja ki je ni zakrivila nasprotna stranka, temveč jo je zakrivilo le nesmotreno vodstvo razprave po razpravnem sodniku prve stopnje. Ni dvoma, da ne bi ta odločba ustrezala pravnemu čutu, vsekako opozarja na vrzel v določbah civilnega pravnega reda glede revizije. Judikat sam upravičuje svoje stališče z nekako procesualno stisko.

Po § 182 c. pr. r. mora skrbeti razpravljajoči sodnik tudi za to, da označita stranki za svoje trditve p o t r e b n a d o k a z i l a; — tudi uradno zoper voljo sme odrediti sodnik le lokalni ogled in preizkus po izvedencih, slednje pa ravno zato, da izpolni dolžnosti, ki mu jih nalaga § 182. Stranki se sklicujeta pogostoma na listine in sodne spise, ne da bi podrobneje označile njih vsebino. Sodišče poskrbi, da dobi te listine ali spise. V pretežni večini primerov se izkaže (§ 298), da o pristnosti listine, prečitane na odredbo sodišča v pojasnitev dejanskega položaja, ali nje vsebini ni spora. Odveč bi bilo v takih primerih (§ 266 c. pr. r.) dopuščati in izvesti dokaz po taki listini glede dejstev, razvidnih v njej ali iz nje.

Sodišče, kakor tudi stranki utegnejo tekom razprave enostavno prezreti ali pozabiti dejansko okolnost odločilne narave v tekočem sporu. Ta okolnost se nato nenadoma pojavi tekom izvedbe dopuščenih dokazov v izpovedbi zaslišanega svedoka. Potrebno je (§ 178), da privzame prizadeta stranka še pred sklepom razprave to okolnost med svoje trditve. Če sama tega ne stori, naj jo sodnik opozori na to novo dejstvo (to sme storiti po § 182) ter stranko pozove, da se tudi še o tem izjavi. Glede določbe §§ 178 in 179 sodišče sicer takega dejstva pri končni odločbi ne bi smelo upoštevati po pravilnem naziranju.

Izrečno opozarja § 182 c. pr. r. še na to, da naj vpliva sodišče tudi na jasnost v zahtevkih. Važno je pri tem se ozirati na rek: »excipiendo reus fit actor«. Opozoriti je posebno na materialnopravne ugovore v pravem tehničnem pomenu besede, n. p. na ugovor o obstoju protiterjatve, nadalje na vmesne predloge na ugotovitev, kar vse mora rešiti sodbeni izrek. Zato je potrebna popolna določnost gorenjih vmesnih predlogov, na katero naj vpliva sodnik. Tudi na strani tožitelja postanejo premembe, skrčenja, dopolnitve in pojasnitve tožbenega zahtevka. Nekaj primerov! V tožbah na izpolnitev dvostranskih odplatnih pogodb — recimo, da gre za kupno, menjalno ali delovno pogodbo — mora zahtevek na izpolnitev obsegati izjavo, da je tožnik pripravljen istočasno plačati ali izročiti pogojeno protidajatev. Na to premnogokrat niti ne misli nobena obeh strank, sodnik pa ne bi smel tekom razprave prezreti takega nedostatka. — Mnogokrat izjavi tožitelj nejasno, da zahteva ali se zadovolji mesto v zahtevku navedenega predmeta sprejeti odškodnino v denarju. Sodišče vplivaj na to, da se pojasni, ali gre tu za alternativni ali eventualni zahtevek ali le za takozvano alternativno pooblastilo po § 410 c. pr. r.

Hkoncu še poudarjam, da naj je po nameri zakona (glej zadnji stavek § 182) cilj tega sodnikovega delovanja, razčistiti s smotrenim razpravljanjem tako svarni položaj, da se kolikor moči utesni potreba dokazovanja. V premnogih tudi zamotanih primerih postane stvar godna za rešitev že po točnem in podrobnem razpravljanju s strankama.

Ustav i izvanredni sudovi.

Dr. Srećko Zuglia,

1. Uvod i stavljanje problema.

Postavljajući osnovna načela za organizaciju sudske vlasti propisao je i naš Vidovdanski ustav saglasno s drugim modernim zakonima o sudskom ustrojstvu,¹⁾ da se sudovi i sudske nadležnosti mogu ustanoviti samo zakonom (čl. 109, 2. al.). No odmah iza te zabrane kabinetskog sudelovanja²⁾ dodaje naš ustav u istoj alineji jedno ograničenje i za samog zakonodavca na području uređenja sudova i sudskog postupka, koje glasi: »Ali ni u kom se slučaju ne mogu ustanoviti izvanredni sudovi ili komisije za izvidjanje.« Kušat ćemo, da utvrdimo pravi smisao i sadržaj citirane ustavne norme, zatim da odgovorimo na pitanje, imade li se ona shvatiti jedino kao uputstvo za budućeg zakonodavca, kao ustavno ograničenje budućeg zakonodavnog rada i nadležnosti, ili se po članu 142 ustava proteže i na zatečeni sistem sudova i sudskih postupaka, tako da se stupanjem ustava na snagu moraju smatrati dokinutim vse one građanske i kaznene pravosudne ustanove, koje imaju značaj izvanrednih sudova. I ako bi po logici valjalo najprije iznesti na čisto sam smisao i sadržinu ustavne norme, a istom iza toga odrediti područje njene primjenljivosti, mi ćemo iz praktičnih razloga poći obratnim pravcem i nastojati da riješimo najprije

2. Odnosaj zabrane izvanrednih sudova prema postojećoj sudskoj organizaciji,

jer samo onda ima čitavi problem i praktične važnosti, ako se ta zabrana proteže i na zatečeni sistem sudova, njihove nadležnosti i postupka, pošto su sudovi po čl. 142 ustava i ovlašteni i dužni ispitivati, koje se predustavne pravne norme pro-

¹⁾ Vidi čl. 2 austr. temelj. drž. zakona o sudskoj vlasti od 21. dec. 1867 br. 144 l. d. z., § 21 ug. zak. čl. 4 od godine 1869, § 4 hrv. zakona o sud. vlasti od 28. feb. 1874, naprotiv § 30 bos. sudskog ustava od 23. dec. 1913 propisuje, da se naredbom osnivaju novi sudovi i određuju sjedišta kotarskih i okružnih sudova.

²⁾ Tako i A. Menger, System des österr. Prozessrechtes I. 225.

tive ustavnim propisima te se uslijed toga imade smatrati dokinutim.³⁾ Obratno, ako se norma shvati jedino kao ograničenje buduće zakonodavne vlasti te se postavimo na gotovo jednoglasno priznato stanovište,⁴⁾ da sudovima ne pripada pravo ispiti-
vati ustavnost zakona stvorenih iza ustava, bit će vrlo male praktičke važnosti, ako se utvrdi, da se je zakonodavac nekim svojim poslijeustavnim pravnim propisom ogriješio o ustavnu zabranu izvanrednih sudova. Takva bi konstatacija mogla imati praktičke važnosti jedino za presudu državnog suda (čl. 93 ust.), ako bi se optužili ministri zbog predlaganja ili premapotpisa tog neustavnog zakona. Ako se citirana norma promatra s gramatičke strane, vidi se, da je stilizovana u futurum. Ona zabranjuje jedino buduće ustanovljenje izvanrednih sudova ili komisija za izvidjanje, ali se ni čim ne izjavljuje, što će biti s onim izvanrednim sudovima, koji su već ustanovljeni te postoje. Kasatorna klauzula čl. 142 ustava, ako se doista pomenuti ustavni propis i odnosi jedino na futurum, kako je u futurum stilizovan, ne bi povlačila za sobom dokidanje postojećih izvanrednih sudova, nego derogiranje onih ustavnih i zakonskih normi, koje su do sada ovlaštivale bilo zakonodavca, bilo organe opće ili sudske administracije, da u izvjesnim slučajevima mogu ustanoviti takodjer izvanredne sudove. Tako gramatički. Ali je logički sasna neshvatljivo, za što bi ustavotvorac zabranio zakonodavcu za sva buduća vremena ustanoviti neku vrst sudova, dok bi istodobno trpio njihovu opstojnost, ako su ustanovljeni od prijašnjih zakonodavnih ili egzekutivnih organa, koje su vodili eventualno sasna protivni državni, politički, narodni i socijalni principi od onih, što su oživotvoreni u ustavu. Šta više, možda su baš ti zatečeni izvanredni sudovi imali da zapriječe oživotvorenje ove nacionalne i političke misli, što

³⁾ Slobodan Jovanović, Ustavno pravo kraljevine SHS, 72—74.

⁴⁾ Djelo citirano pod 3, str. 725 jednako i Pitamic Slov. Pravnik 1922 str. 18, obratno dr. Čeda Marković Arhiv 1907. Austrijski čl. 7, ugarski § 19, hrv. § 6 i bosanski zakon o sudskoj vlasti § 18 su izričito zabranjivali sucu cijeliti ustavnost zakona, koji su bili ustavno proglašeni. Stariji su srpski ustavi pridržavali pravo narodnoj skupštini, da je ona jedina ovlaštena cijeliti, da li je ustavno učestvovala kod stvaranja nekog publiciranog zakona.

je našla svoj konačni izražaj u ustavu, pa da ih je ipak ustavotvorac htio sačuvati i poštediti, dok je zabranio i svom budućem zakonodavcu ustanovljenje takvih sudova za održanje stanja stvorenog samim ustavom, to bi bilo doista apsurdno, ničim neopravdano i nerazumljivo privilegovanje tuđjih, oprečnih i neprijateljskih pravnih sistema pred ovim, koji bi imao da se razvije na osnovu ustavnih normi. I zato je sasna logično i opravdano stanovište, da citirana ustavna norma ne dokida jedino prijašnja ustavna i zakonska ovlaštenja, po kojima su se mogli ustanoviti izvanredni sudovi, već i same takve sudove,⁵⁾ u koliko je to praktički provedivo na osnovu samog ustava bez naročitih zakonskih propisa.⁶⁾ Ali kad smo to utvrdili, a možda još i prije toga, pojavljuje se isto tako važno i teško pitanje

3. Što su to izvanredni sudovi?

Ustav im nije odredio značenje, a nemamo ni jedan zajednički zakon o sudskom ustrojstvu koji bi precizirao taj pojam, te bi se moglo predmjevati, da ga je ustavotvorac imao pred očima, kad je upotrebio taj pravni izraz. Morat ćemo se dakle uteći procesnoj teoriji, da tamo potražimo pojam izvanrednih sudova te ga onda upotrebimo za tumačenje cit. ustavnog propisa. Ali i tu nailazimo na poteškoće, jer se ni jedna teorija, a pogotovo ne teorija formalnog (procesnog) prava, ne da ni zamisliti neovisno od nekog pozitivnog pravnog sistema, kome ona služi kao ključ, shema za lakše i preglednije prikazivanje, jamčenje i razumjevanje. I zato će dobiveni pojam biti ili odviše konkretan te upotrebljiv samo za dotični pozitivni pravni sistem, što smo ga imali u vidu kod naših teoretskih

⁵⁾ I zato držimo, da je bio u saglasju s ustavom raspis Ministarstva pravde od 4. jul. 1921 br. 31.018, upravljene predsjedništvima vojvodjanskih sudbenih stolova, kojim se isti upozoruje, da se prijeki sudovi, koji su još tada u Vojvodini postojali, imadu smatrati dokinutim po čl. 109 i 142 ustava.

⁶⁾ To je na primjer slučaj kot prijekih sudova, glede kojih već sami dotični postupnici predviđaju sudove, a čiju nadležnost spadaju u redovnim prilikama oni delikti, koji se mogu uputiti pred prijeki sud. Slično je i sa izvanrednim sudovima, koji po austrijskom i ugarskom postupku, fungiraju mjesto porotnih sudova za vrijeme obustava porote.

razmatranja, ili opet tako apstraktan i neodredjen, da se neće moći uopće upotrebiti u konkretnom razmatranju. Jer konačno pojam »izvanredan« nije ništa drugo, nego naličje, korelat pojmu redovan odnoseći se jedan prema drugome kao izuzetak prema pravilu. Što je u konkretnom sistemu pravilno i redovno, a što nepravilno, izuzetno i izvanredno, nije teško reći obzirom na čitavu strukturu tog sistema. Ali je gotovo isključeno i nemoguće postaviti jedno apstraktno mjerilo redovitosti i izvanrednosti za sve moguće sisteme sudova, njihove organizacije, nadležnosti i postupka, jer se kao mjerilo pravilnosti ili nepravilnosti mogu uzeti vrlo raznoliki momenti, koji su u pojedinim sistemima različito zastupani, tako da se pomiče i ta nesigurna granica redovitosti i izvanrednosti: Spomenut ćemo samo nekoje od tih kriterija kao n. p. sastav suda kao inokosnog ili kolegijalnog, narodnog ili stručnog, odnosno mješovitog; zatim nadležnost suda kao opća ili specijalna, izuzetna, zakonom unapred određena ili ustanovljena po sudskim ili upravnim organima od slučaja do slučaja. Ti kriteriji mogu da leže takodjer u opstojnosti ili nedostatku normalnih garancija za ispravno, točno i nepristrano sudjenje, kao što su sudska nezavisnost, kolegijalnost, stručnost, višestепенost, zatim osnovni principi postupka kao dispozitivno načelo, usmenost, javnost, neposrednost, slobodna ocjena dokaza i materijalna istina itd. Obzirom na te i slične momente podijelio je Dr. Nikola Ogorelica u svom »Kaznenom procesualnom pravu« sve hrvatske kaznene sudove na redovne i izvanredne ubrajajući medju potonje: ⁷⁾ v o j n e s u d o v e, kad sude građanskim licima zbog zločina iz §§ 67, 92, 222 hrv. k. z.; z a g r e b a č k i s u d b e n i s t o, kad za vrijeme obustave porote sudi u mjesto porotnog suda zločinstva i oficijozne prestupke učinjene štampom; ⁸⁾ zatim delegovani sud po § 59. hrv. k. p. Po formi postupka ubraja Ogorelica medju izvanredne sudove

⁷⁾ o. c. str. 93, 128, 129, 133 i 176.

⁸⁾ Novi zakon o štampi od godine 1907 ne dopušta više obustave porote i zato se u Hrvatskoj, gdje nema povjerenja u porotu, zbog delikata učinjenih štampom, koji bi spadali u djelokrug porote, povadja samo t. zv. objektivni postupak protiv štampanog spisa, koji spada u nadležnost sudb. stola, ali nikad subjektivni postupak protiv krivca.

postupak pred prijekim sudom, postupak protiv odsutnih i uskoka te mandatni postupak za prekršaje kod kotarskih sudova. Kraljevinski sud, koji je sudio banu i odjelnim predstojnicima hrvatske vlade po anal. ministarske odgovornosti, nije za Ogorelicu izvanredni kazneni sud, jer ne izriče presude po kaznenom zakonu.⁹⁾

4. Iznimni, izuzetni, specijalni sudovi.

Osim redovnih i izvanrednih sudova pozna procesna teorija još jedan posredni pojam t. zv. posebnih, specijalnih, iznimnih ili izuzetnih sudova za naročita lica i posebne slučajeve. Ovamo ubraja Ogorelica: ¹⁰⁾ v o j n e s u d o v e z a v o j n i k e, zatim zagrebački sudbeni sto kao privilegovani forum za sve političke delikte učinjene na teritoriji Hrvatske i Slavonije. Stvarne razlike izmedju ta dva pojma nema zapravo nikakve, što se najbolje vidi odatle, da se jedan te isti sud, kad sudi po jednom te istom postupniku jedno te isto kazneno djelo n. p. zločin špijunaže ubraja medju i z n i m n e sudove, ako ima pred sobom v o j n i k e, a medju i z v a n r e d n e, ako sudi g r a d j a n s k i m l i c i m a. Nije onda nikakvo čudo, što se ta dva pojma u teoriji i zakonodavstvu često zamjenjuju, jer dok n. p. austrijski osnovni državni zakon o sudskoj vlasti od 21. decembra 1867 br. 144 l. d. z u čl. 2 govori o prijekim sudovima kao iznimnim (Ausnahmsgerichte), a tako i austr. teoretičari,¹¹⁾ dotle profesori Živojin M. Perić i Dr. Drag. Arandjelović u svojim Predavanjima o gradj. sudskom postupku I. (str. 26, 36, 65, 93) zovu i z n i m n i m sudovima sudove t. zv. izuzetne, specijalne nadležnosti kao Duhovne sudove, općinske, trgovačke i obligatorne izborne sudove, koji bi se sa stanovišta prijašnjeg austrijskog postupka i teorije mogli prije nazvati i z v a n r e d n i sudovi, a nekoji od njih sa gledišta nove Jurisdikcione norme (§ 1) dapače r e d o v n i. Obratno su za profesore Živ. M. Perića i Dr. Dr. Arandjelovića (oc. 26) prijeki

⁹⁾ o. c. 133.

¹⁰⁾ o. c. 132—133.

¹¹⁾ A. Menger o. c. str. 225—6, G. Neumann, Kommentar zu österr. Zivilprozessgesetzen I. 1914 str. 38, 282, 283, Ullmann: das österr. Zivilprozessrecht str. 17, 19.

sudovi izvanredni. Iako se ne da povući neka stalna granica između pojma izvanrednih i iznimnih sudova, moramo ipak pretpostaviti, da je ustavotvorac upotrebio izraz »izvanredni sudovi« u onom užem značenju, što mu ga dava srpska terminologija, razumjevajući pod tim u prvom redu baš prijeke sudove, koji se u austrijskoj terminologiji zovu baš obratno iznimnim. Po srbskoj je naime terminologiji izuzetnost, iznimnost manji stupanj odstupanja od osnovnog pravilnog tipa. Obratno po austrijskoj. Te manje odstupke od redovitosti regbi da ne zabranjuje ni Vidovdanski ustav, pošto i on sam spominje neke oblike sudstva, koji imaju u najmanju ruku karakter izuzetka, specijalnosti, kao što su to šerijatski sudovi za porodične i nasljedne poslove muslimana (čl. 109, 3 al.), vojni sudovi (čl. 120) i državni sud ministarske odgovornosti (čl. 93),¹²⁾ koji sudi ministrima i za povredu kaznenog zakona. S druge strane ustav i prećutno priznaje, da će osim redovnih sudova biti i drugih nekih sudova, doduše ne izvanrednih, jer su ovi zabranjeni, ali svakako izuzetnih, pošto bi inače bile besmislene ustavne norme, da će štamparske krivice suditi redovni sudovi (čl. 13) i da će država i samoupravno tijelo podići regresnu tužbu protiv činovnika zbog štete nanešene u vršenju službe pred redovnim sudom (čl. 18 na koncu).

5. Ustavni kriteriji izvanrednosti.

Kako vidimo, iz procesne teorije nismo mogli izvući jedan apstraktni i opće priznati pojam izvanrednih sudova, a takav nam kriterij bar izrično ne daje ni sam ustav. Međutim, kad ustav propisuje neka osnovna svojstva, što ih sudovi moraju imati u pogledu svoje organizacije, nadležnosti i postupka,

¹²⁾ Taj bi se sud prema kriteriju istaknutom od Ogorelice u citiranom djelu morao svakako sa gledišta sistematike kaznenog postupka nazvati izvanrednim, ali kad ga ustav dopušta, on se ne može smatrati i sa ustavnog gledišta izvanrednim u smislu čl. 109 ustava. S druge strani i veliki senati austrijskih okružnih sudišta, zatim vojvodjanski sudbeni stolovi, kad sude porotne delikte, nemaju sami po sebi s ustavnog gledišta ništa izvanredno. Oni se ukazuju izvanrednim obzirom na svoj procesualni sistem, koji ih pripušta samo izuzetno u izvanrednim prilikama, dok za redovne prilike sude po tim postupnicima ta ista djela drugi sudovi, koji se za to u svom moraju smatrati redovnim.

onda bi bilo sasma logično, kad bi se u smislu ustava smatrali izvanrednim a prema tome neustavnim, zabranjenim i dokinutim svi oni sudovi, koji ne posjeduju tih osnovnih ustavnih garancija. Jedna od prvih ustavnih garancija našega sudstva je odvajanje pravosudja od uprave i zakonodavstva (čl. 48). Predstavljale bi prema tome slučaj izvanrednog sudstva sve državne i samoupravne administrativne vlasti, kad vrše agende građanskog i kaznenog pravosudja, bilo da kao srbijanski i vojvodjanski općinski sudovi, odnosno hrvatski mjesni sudovi¹³⁾ presudjuju građanske (srbijanski općinski sudovi i kaznene) sporove male vrijednosti, bilo da samo izvršuju presude građanskih sudova, kako to čine srbijanske prvostepene administrativne vlasti (policijske vlasti), jer po izričnom propisu ustava, u nadležnost sudske vlasti ne spada samo izricanje presuda, nego i njihovo ovršivanje (čl. 48 ust.¹⁴⁾ Za sudove se nadalje propisuje da vrše pravdu u ime kraljevo i na osnovu zakona (čl. 48). Kralj se ovdje razumjeva kao predstavnik državnog suvereniteta, tako da danas iza dokinuća kabinetske sudbenosti, u ime kraljevo ne znači u stvari ništa drugo, nego u ime države. Ne bi bili ustavni prema tome ni oni sudovi, koji ne dijele pravdu u ime države, već u ime nekog naddržavnog ili vandržavnog autoriteta. To su naročito duhovni sudovi, koji u bračnim parnicama na području Hrvatske i Slavonije, Bosne i Hercegovine te Srbije i Crne gore za pravoslavne, katolike i unijate izriču pravdu u ime božanstva (u Hrvatskoj u ime Svete Trojice!). Šta više, ti duhovni sudovi izim državnih šerijatskih sudova nisu u ustavu ni spomenuti, a kamo da im je odredjen sastav i granica nadležnosti, pa im se je ustavnost poricala¹⁵⁾ i sa stanovišta zadnjeg srbskog ustava od godine 1903, koji ih takodjer nije spominjao, a sadržavao je u svom

¹³⁾ Doduše kot hrvatskih mjesnih sudova je ipak proveden sistem odvajanja sudstva od uprave, jer hrvatski mjesni sud vrši isključivo sudske agende. Obratno su srbijanski općinski sudovi takodjer upravna i samoupravna tjela. Vidi Perić Arandjelović o. c. 136.

¹⁴⁾ Kako je važno, da se i ovršivanje presuda nalazi u rukama nezavisne sudske vlasti, pokazalo se je najbolje nedavno, kad je ministarski savjet neustavno i protizakonito zabranio upravnim vlastima, da izvršuju sudske presude u stanarinskim sporovima.

¹⁵⁾ Perić-Arandjelović o. c. 26.

članu 147 jednaku zabranu vanrednih sudova kao i Vidovdanski. Kao daljnju garanciju za točnost ispravnost i nezavisnost sudjenja postavlja naš ustav propis, da se sudovi i sudske nadležnosti mogu ustanoviti samo zakonom. Neustavan bi prema tome i zato zabranjen pro futuro, a dokinut pro praeterito bio svaki sud, koji bi bio ustanovljen po kom drugom, a ne zakonodavcu, ili bi mu ko drugi, a ne zakonodavac mogao bilo u vremenskom, prostornom, ličnom ili stvarnom pogledu proširiti ili sužiti kompetenciju, makar taj drugi bio i zakonom ovlašten na takvu arbitrarnu delegaciju ili designaciju, jer samo pod tim uslovom ima smisla i stvarne garancije poznati ustavni princip, da nikom ne može suditi nenadležan sud (čl. 6), ako je taj sud u svakom pojedinom slučaju već unaprijed odredjen po stvarnim i objektivnim kriterijima, a nipošto ako je zavisan od samovolje ili slobodne rasudbe nekog sudskog ili administrativnog organa. Za to se može smatrati neustavan i dokinut propis § 38 srp. k. p., po kome je nadležni ministar odredjivao, koji će kazneni sud suditi činovniku radi delikta u vršenju službe. Obratno bi i nadalje ostali na snazi propisi o delegaciji i designaciji suda, ako je u samom zakonu po sigurnim objektivnim kriterijima utvrđeno, kada se stvar može oduzeti iz kompetencije nadležnog suda, pa je točno odredjen i sud, u čiju se kompetenciju može prenijeti takav slučaj.¹⁶⁾ Neustavni se i dokinuti mogu smatrati i prijek i sudovi, pošto ni njihova nadležnost nije zasnovana neposredno na zakonu, nego je prepušteno organima sudske i opće administracije, da ustanove prijeki sud, da mu odrede vremenske, prostorne i stvarne granice nadležnosti. No prijeki je sud neustavan i sa gledišta jednog drugog ustavnog kriterija, t. j. zbog povrede garancije višestepenog

¹⁶⁾ Stoga držimo, da je opravdano, ako prof. dr. M. Dolenc u obrazloženju nacarta našeg novog k. p. Pravni pregled II. 1921, str. 26—7 ne smatra delegirani sud s ustavnog gledišta izvanrednim, i ako se on po Ogorelici l. c. u sistemu kaznenog postupka može ukazivati takvim.

Ustav istina propisuje u čl. 7 i garanciju, da se »niko ne može osuditi, dok ne bude nadležno saslušan«, ali odmah zatim dodaje »ili zakonom načinom pozvan, da se brani.« Stoga ne predstavljaju u ustavnom smislu formu izvanrednih sudova ni tkg. kontumacioni i mandatni postupci, i ako ih Ogorelica (l. c.) u sistemu k. p. vrsta medju takve.

sti, jer netom ustav propisuje, da osim prvostepenih sudova postoje i apelacioni i kasacioni, znak je, da ustav te sudove i njihove funkcije smatra jednom od nužnih garancija za ispravno sudjenje i neustavan svaki postupak osnovan na njihovom mimoilaženju. Sporno bi moglo biti jedino to, mora li svaka stvar proći kroz sve tri ustavom predviđene instancije, ili je ustavnom principu višestepenosti udovoljeno već time, ako se stvar presudjuje bar u dvije instance.¹⁷⁾ Imadu donekle karakter prijekih, a svakako izvanrednih sudova i oni, koji su uz očuvanje garancije višestepenosti i uz pridržaj sistema zakonskih kazni, ipak privremeno zbog naročitih političkih ili socijalnih pokreta lišeni nekih drugih garancija normalnog kaznenog pravosudja, kao veliki senati austrijskih okružnih sudova za vrijeme obustave porote¹⁸⁾ i vojvodjanski sudbeni stolovi, koji još i dan danas presudjuju u običnim senatima porotne stvari na osnovu jednog riješenja mađarskog ministarskog savjeta iz početka svjetskog rata, a to se riješenje temelji na zakonu o izvanrednom stanju, koje nastupa za vrijeme rata ili neposredne ratne opasnosti te ovlaštuje ministarski savjet, da u takvom slučaju i za vrijeme trajanja takvog stanja može ukinuti porotu i zvesti prijeki sud.¹⁹⁾ Garanciju kolegijalnosti ne sadrži postojeći državni ustav, kako ju je sadržavao ustav od godine 1903.,²⁰⁾ naprotiv propisuje još garancije nezavisnosti (čl. 109) stalnosti (čl. 112) i stručne spreme (čl. 137). Izvanredni bi sudovi bili prema tome i svi oni, koji niso providjeni pomenutim ustavnim garancijama, dakle naročito čisto laički i mješoviti laičko stručnjački sudovi, jer laički članovi takvog suda niti su stalni, niti su dokazali, da posjeduju onakvu stručnu spremu, kakva se u čl. 137 traži od državnog suca po pozivu. Ipak izgleda, da Vidovdanski ustav nije smjerao na potpuno dokidanje porotnih kaznenih sudova, jer im inače ne bi trebao ograničevati odnosno suzivati kompetenciju, a to je po svoj prilici htio uraditi, kad je normirao,

¹⁷⁾ Perić-Arandjelović o. c. 28—30.

¹⁸⁾ Vidi zakon od 23. maja 1873 l. d. z. br. 120.

¹⁹⁾ Vidi § 1 i 12 zak. čl. 63/1912, zatim rješidbu mađj. min. Savjeta M. E. 5487 od 27. jul. 1914 o obustavi porote.

²⁰⁾ Čl. 151 ustava od 1903, zatim Perić-Arandjelović o. c. 27 i s.

da delikti učinjeni štampom spadaju u nadležnost redovnih²¹⁾ sudova (čl. 13). Čini se dakle, da ustav porotne sudove ne smatra redovnim, ali dakako ni izvanrednim u smislu 2. al. čl. 109 već samo specialnim iznimnim sudovima. S druge strane kaznenim porotnim sudovima nedostaju samo prividno garancije čl. 109 i 137 ustava, dok ih u istinu posjeduju možda u znatno većoj mjeri nego li redovni sudovi, a stalnost, koja je u čl. 112 zagarantovana svim sucima po pozivu nije ništa drugo nego jedno sredstvo za osiguranje njihove nezavisnosti. Medjutim su se laički porotni sudovi u svim slučajevima pokazali znatno nezavisniji od državnih sudaca, koje država ipak postavlja, plaća i unapređuje, a konačno i otpušta i premješta makar pod izlikom sudske reorganizacije. A što se tiče stručne spreme, ni ta ne fali porotniku u kaznenim stvarima, u sistemu tzv. prave ili englesko - francuske porote, gdje i onako porotnik nema da kaže drugo, nego da li se neko djelo može smatrati dokazanim ili nedokazanim. Ako imamo pred očima, da je ustav svojim garancijama htio građanima osigurati što nezavisnije i nepristranije sudstvo kao jamstvo za održanje njihove lične i političke slobode, ako uočimo da porotnik u tom pogledu pruža redovno veći stepen nezavisnosti od državnog suca,²²⁾ onda ne smijemo kazati, da su kazneni porotni sudovi izvanredni i protivustavni. Kako je porotnik u kaznenom postupku zbog svoje nezavisnosti od države podesniji, da štiti ličnu i političku slobodu pojedinaca od nasrtaja državne

²¹⁾ Dakako da se i porotni sudovi u svom pravnom sistemu mogu smatrati redovnim, a naročito u opreci s onim sudovima, koji u izvanrednim prilikama za vrijeme obustave porote dolaze na njihovo mjesto. Ipak izgleda, da ih ustavotvorac u čl. 13 ustava stavlja u opreku s redovnim sudovima i da je htio iz njihove nadležnosti izlučiti delikte, učinjene štampom onako, kako je to u Srbiji uređjeno. Tako i dr. S. Sagatin, Slov. Pravnik 1922, str. 35.

²²⁾ Zato neki sudski ustavi i sadrže propis o garanciji porote kao n. p. austrijski osnovni državni zakon o sudskoj vlasti od 21. dec. 1867 br. 144 l. d. z. u članu 11, dok su sve apsolutističke i reakcionarne vlade uvijek bježale od porotnog sudjenja; interesantno je medjutim za Srbiju, gdje porota ima svoje protivnike i u liberalnijim naučnicima, kao u prof. Bož. Markoviću. Neprijateljski stav srpske nauke protiv porote skrivio je, da u naš ustav nije ušla garancija porote, već joj se pače nastojala ugraničiti nadležnost (čl. 13 ustava).

vlasti, tako je on u građanskom pravosuđu više puta nepodesan zbog svoje zavisnosti i zainteresovanosti u sporu,²³⁾ osobito ako se spor vodi između jednog njegova staleškog druga i pripadnika neke druge socialne klase. Ali ipak može i u građansko pravosuđe unijeti mnogo korisnih momenata učešće laika osobito po svom stručnom poznavanju naročitih prilika, postupaka i običaja, po svojoj svježini i nevezanosti u sredstvima traženja istine, i po svom bezuslovnom povjerenju, što ga često puta uljeva parničarima kao njihov znanac te drug po pozivu i životnom položaju. Pa se zato ne može a priori i za sve slučajeve tvrditi, da bi se institucija laika u građanskom pravosuđu protivila ustavu. Ona se protivi samo u toliko, u koliko je na štetu osnovnim zadaćama pravosuđa, a naročito ako ne pruža onolik stupanj nepristranosti, koliko je daje stručni državni sud. Tako se n. p. može sumnjati u apsolutnu nepristranost trgovačkih sudaca laika, kad je spor između trgovca i netrgovca, naročito gdje ti laici imaju prevagu nad državnim sudom kao u organizaciji beogradskog trgovačkog suda. Ipak moramo primjetiti, da su se unatoč ustava od godine 1903, koji je imao jednaku zabranu izvanrednih sudova kao i današnji i jednako kao i ovaj nije ni spominjao laičkih sudova, ti sudovi održali u Srbiji sve do danas, a čini se da ustavotvorac nije imao ni na kraj pameti, da bi njegova zabrana izvanrednih sudova mogla dokinuti pomenute pojave laičkog sudstva.

6. Što je zapravo htio ustavotvorac zabraniti i dokinuti.

Vidjeli smo, da se to logički i dogmatički ne može točno utvrditi, jedino se može reći, da je ustavna norma preširoka i neprecizna, da se ona u čitavom svoj obimu ne bi ni dala provesti, što je dakako velika opasnost za njeno održanje uopće, jer kad se jedan put počne i djelimice rušiti neka ustavna norma, niko je ne može održati ni u ovom obimu, u kom je mogla egzistirati, da je bila točnije i opreznije formulirana. Mi smo naime vidjeli, da se u sistemu kaznenog postupka navajaju među izvanredne sudove i takvi, kakve je ustanovlje-

²³⁾ Vidi dr. Ivo Politeo: Obranički sudovi. Mjesečnik 1922.

nje propisao i predvidio sam naš Vidovdanski ustav, n. p. državni sud po čl. 93 ustava, a da ne ni spominjemo, kako su se pod prošlim ustavom unatoč jednake zabrane izvanrednih sudova održali ipak mnogi građanski sudovi, kojima teorija s razlogom poriče karakter ustavnosti. Ustavotvorac dakle nije htio reći sve ono, što bi se dalo gramatički i logički deducirati iz njegove ustanove, čiji se pravi smisao dade shvatiti samo historički. Povod su toj ustavnoj normi dali prijeki sudovi, kojima su se češće služili poslednji Obrenovići u svojoj borbi s političkim protivnicima.²⁴⁾ Ustav od godine 1903 htio je samo to, da isključi svaku mogućnost, da bi se u buduće ustanovili takvi prijeki sudovi, kojih srpski k. p. ni ne predviđa. Spominja ih jedino voj. k. p. i to u ratno doba za podoficire i redove.²⁵⁾ Samo je šteta, što se ustav nije dosta jasno i precizno izjavio. Ovako postoji opasnost, da budući zakonodavac jednom običnom zakonskom definicijom redovnih sudova po analogiji § 1. austr. jurisdikcione norme obidje ustavnu zabranu prijekih sudova, uvrstivši ih legalno medju redovne sudove. U ostalom vladin je nacrt ustava u čl. 50 sada 109²⁶⁾ sadržavao još jedan poslednji stav, kojim je direktno bila dokinuta zabrana prijekih sudova, jer je bilo predviđeno, da se za izvanredne slučajeve može zakonom propisati naročiti postupak za izvidjanje i sudjenje krivičnih djela. Taj je stav brisao ustavotvorni odbor, jer da bi se mogao tumačiti kao da dopušta stvaranje izvanrednih sudova. Ali i ustavotvorni odbor izjavljuje, da se time ne prejudicira pitanje o krivičnom postupku, koji može biti skraćen kot isvjernih sudova. Dokle može to skraćenje ići, a da skraćeni postupak ne predstavlja formu izvanrednog prijekog suda, ustavotvorni odbor ne kaže, ali mi držimo, da bi protiustavno postupao zakonodavac, kad bi za redovne prilike ustanovio jednu vrst postupka, a za izvanredne prilike skraćeni postupak s manjim

²⁴⁾ Vidi Beogradske »Novosti« 1924 i niz članaka g. Jovanovića o poslednjim Obrenovićima.

²⁵⁾ § 319 i sl. vojn. k. p. i § 66 vojn. k. z. Ni ovaj, a ni poslednji srpski ustav od godine 1903 nisu dopuštali izvanredne sudove ni za vojнике. Zato držimo, da se ustavom ima smatrati dokinutim i vojni prijeki sud.

²⁶⁾ Str. 17 tiskanog izvješća ustavotvornog odbora.

garancijama za ispravnost, točnost i nepristranost sudjenja, jer držimo, da je ustavom zabranjena pomenuta dvojaka forma postupka. Na području izricanja pravde ustav ne pozna izvanrednih prilika. Pravda se ima pod svim uslovima i u svim prilikama jednako dijeliti. Svakako idealna ustanova, samo je pitanje, može li se ona održati, jer u izvanrednim prilikama očito mora i pravni poredak upotrebiti izvanredne mjere za svoje održanje,²⁷⁾ pošto bi inače postradala možda još u većoj mjeri baš ona društvena dobra, čijem održanju ima da služi ne samo pomenuta ustavna garancija, već i čitav ustav i pravni poredak. Jasno je, da se kot delikata, što ih počinjaju mase, moraju upotrebiti različite procesne mjere, ako ne ćemo, da i nevini zajedno s krivima čame godinama po istražnim zatvorima i da se na koncu ne može ustanoviti ni nevinost jednih ni krivica drugih. I za to nije čudo, što je vladin predlog ustavnog nacрта htio da formalno očuva kontinuitet i tradiciju čl. 147 ustava od godine 1903, koji je u svojoj reakciji protiv metoda vladanja poslednjih Obrenovića išao tako daleko, da je zabranom izvanrednih sudova lišio pravni poredak nužne mjere obrane u najopasnijim prilikama, ali da ujedno sjedini spojivo s nespojivim pa u jednom te istom članu ustava jednu te istu instituciju apsolutno i beziznimno zabrani i dopusti. Da je član 109 prihvaćen u vladinoj stilizaciji, danas doista ne bi mogao niko živ da kaže, što je to ustavotvorac mislio pod zabranom izvanrednih sudova, koji se ni u kom slučaju ne mogu ustanoviti, pa ih ipak zakonodavac u izvanrednim prilikama može ustanoviti, jer da niko osim zakonodavca ne može ustanoviti sudove i sudske nadležnosti uopće, to je već prije naglasio ustavotvorac, ali što su to izvanredni sudovi, koji se ni u kom slučaju ne mogu ustanoviti, ako nisu to oni sudovi, koje ipak zakonodavac može u izvanrednim prilikama ustanoviti za sudjenje i izvidjanje krivičnih djela, to bi ostalo neriješivo pitanje.

Kako danas stvar stoji, držimo da nećemo pogriješiti, ako kažemo, da ustav brani pro futuro i dokida pro praeterito

²⁷⁾ A. Menger o. c. 225/6 drži, da bi u vrijeme ekonomskih i poslovnih kriza prijeki sud dobro došao i na području građanske sudbenosti.

sve vrste izvanrednih gradjanskih i vojničkih sudova, t. j. sve one sudove, koji u izvanrednim prilikama pružaju smanjene garancije ispravnosti, temeljitosti, nezavisnosti i nepristranosti, dakle sve oblike prijekih vojnih i gradjanskih kaznenih sudova, sve propise po kojima se mogu u izvanrednim prilikama obustaviti kazneni porotni sudovi i uvesti mjesto njih privremeno isključivo državni sudovi. Dakako i onda, kad ustav ne bi sadržavao pomenutu zabranu izvanrednih sudova, bilo bi zakonodavcu zabranjeno ustanoviti takve sudove, koji ne bi posjedovali ustavnih garancija sudstva, što smo ih spreda nabrojili.

Kraljestvo Ilirija.*)

Dr. Rudolf Andrejka.

Prispevek k zgodovini razvoja javnega prava v slovenskih deželah nazivlja avtor svojo pod zgrcnjim naslovom izišlo knjigo, ki zasluži i po predmetu, ki ga obravnava i po obsegu gradiva, ki ga nudi, najresnejšo pozornost in znanstveno oceno.

To znamenito pravno-zgodovinsko delo odkriva ne samo ožjemu slovenskemu, ampak tudi evropskemu znanstvenemu svetu ono zgodovinsko dobo slovenskih dežel, ki je bila do sedaj zavita v temo. Z vso pravico poudarja avtor, honorarni profesor pravne zgodovine na ljubljanski univerzi, da so naši domači zgodovinarji od Dimitza pa do Grudna dospeli s svojimi deli le do konca 18., k večjemu do začetka 19. stoletja, da pa je ostala doba od Napoleonovih vojsk pa do 1848. leta še nepredelana. Prvotni zgodovinski viri so bili v arhivih na Dunaju in v Ljubljani sicer dostopni, a nihče se ni lotil težkega in nepriljubljenega dela: skrbno in natančno prebrati ves ta ogromni arhivni material, ga sistematično opredeliti in znanstveno oceniti.

*) Dr. Janko Polec: Kraljestvo Ilirija. Zvezna tiskarna in knjigarna v Ljubljani 1925. Strani 337.

Po petnajsetnem neumornem delu je dr. Polec, opozorjen po pokojnem Frančišku Levcu, izvršil to nalogo ter preštudiral registraturo deželne vlade kranjske in arhiv deželnega muzeja v Ljubljani, državni arhiv in arhiv ministrstva notranjih del na Dunaju, slednjič celo zalotil tajne kabinetne spise cesarja Franca I. ter nam v pričujoči knjigi, ki je le 1. del velikozasnovanega dela, podal, skoraj preveč obširno in minuciozno, vsebino vseh posvetovanj in konferenc, poročil in predlogov centralnih in provincialnih uradov in komisij, ki so se vršile v zvezi s takozvano restavracijo habsburškega režima v slovenskem delu bivše Napoleonove Ilirije. Pri urejevanju teh arhivaličnih prvin si je izbral nekako srednjo pot. Ni podal naravnost pravih regist, — saj bi obseg in nepreglednost knjige pri tem preveč narastla —, ampak začrtal je pred gradivom in med njim vedno na kratko, morda še prekratko, rdečo nit razvoja.

V tem prvem zvezku se bavi le z notranjo upravo ilirskih dežel, njih teritorialno razmejitvijo, s preosnovo in razpredelbo cesarskih upravnih in sodnih oblastev, na koncu tudi s preosnovo deželnih stanov kranjskih, dočim si je pridržal pokazati v 2. knjigi preureditev v cerkveni in šolski, finančni in agrarni upravi.

Uvod in pojasnilo k njegovemu delu tvori poglavje o pripravah za preuredbo uprave v ilirskih deželah, ki so se začele, še preden je vstopila Avstrija v trozvezo z Rusijo in Prusijo in še preden je napovedala Napoleonu vojno. Po odločilni bitki pri Lipskem se je cesar Franc na podlagi tajnih policijskih poročil, ki jih je dobival iz Kranjske o obči nezadovoljnosti z upravljanjem vojaškega guvernerja Lattermana, odločil za ustanovitev posebne ilirske dvorske organizacijske komisije. Na čelo ji je postavil grofa Saurau-a, enega najizvrstnejših upravnih talentov, kar jih je tedaj premogla stara Avstrija. Njemu in njegovim sodelavcem, med katerimi so bili odlični strokovnjaki kakor prošt Jüstel, baron Spiegelfeld in baron Knorr, je uspelo izvršiti reorganizacijo cele uprave, notranje, prosvetne, sodne in finančne, razmejitev deželnih meja itd. v času enega leta!

Za veličino Saurauovega mišljenja je značilno, da je pritegnil k temu delu tudi domačine, pa najsi jih je avstrijska tajna policija, na čelu ji zloglasni policijski komisar Kremnitzer, očrnjevala kot frankofile, prostožidarje, zaradnike, avstrofobe itd.

Med temi je bil Ivan Vilhar, (avtor ga piše strogo po tedanji ortografiji »Wilcher«), francoski intendant v Novem mestu in pozneje francoski rudarski glavar v Beljaku, ki so ga pa Avstrijci l. 1817 po odhodu grofa Sauraua, in potem, ko je dovršil svoje ne baš lahko delo, takoj poslali v pokoj. Med visokimi uradniki slovenskega pokoljenja, ki so pomagali pri reorganizaciji in tvorbi kraljevstva Ilirije, je bil tudi Leopold vitez Plenčič (»Plenciz« ali »Plencicz«), čigar oče dr. Mark Anton Plenčič se je rodil v Solkanu pri Gorici. Tudi tega znamenitega jurista, ki je pomagal preurediti justično upravo v Iliriji, je zadela denunciacija Kremnitzerjeva, pri kateri igra komorni prokurator Scheuchenstuel dokaj čudno vlogo; celo predsednik ljubljanskega francoskega tribunala Vogou, najbrže slovenskega rodu, odlični sodelavec Plenčičev in Saurauov, je bil ovaden kot »prostožidar«.

Omenil sem te primere, ker so tipični za dobe prevratov in restavracij in ker nam kažejo, da je bil avstrijski režim že v tedanjih časih, ko še ni bilo govora o nacionalnem pokretu, zelo nezaupen in zato neprijazen napram domačinom, saj omenja Polec (str. 78) predlog ilirske organ. komisije, »naj se pri ljubljanskem guberniju kolikor mogoče izključijo domačini.«

Podrobno organizacijo ilirskih dežel je, še preden je prestala ilirska organizacijska komisija (22. junija 1815), nadaljevala dvorna organizacijska komisija, ki je bila ustanovljena 31. julija 1814 in koje prvi predsednik je bil dvorni kancelar Prokop grof Lažansky; med člani je bil tudi poznejši ljubljanski škof Avguštin Gruber. Ta komisija je delovala do konca l. 1817; njene agende so potem prešle na »združeno dvorno pisarno«, kateri je bil prideljen kot referent »avstrijsko-ilirski kancelar«.

Avtor nam na podlagi virov razgrinja velezanimivo dejstvo, da je vplivala zamisel Napoleonove Ilirije tudi na avstrijske dvorne kroge, seveda v

drugačni smeri. Načrte, ki jih je imel Napoleon z ilirskimi provincijami proti Avstriji, si je osvojil sam cesar Francz ostjo proti Rusiji, v glavnem pa proti Ogrski —, ki jo je hotel odrezati popolnoma od morja s pomočjo enotne velike primorske pokrajine Ilirije, ki naj bi segala od Tržiča (Monfalcone) preko Trsta in Reke do Kotora.

Te tajne načrte, ki so izpričani po lastnoročnih cesarjevih spisih, pa je takoj po propadu Napoleona preprečil zagrebški škof Maksimiljan Vrhovac, takratni zastopnik bana na Hrvaškem s tem, da je na svojo pest vzpostavil v hrvatskem delu bivše Napoleonove Ilirije staro hrvatsko-ogrsko ustavo ter s tem postavil avstrijsko vlado pred izvršeno dejstvo. Ali so Hrvati s tem činom sebi in jugoslovanskemu razvoju kaj posebno koristili, o tem tu ni mesta razpravljati, stoji pa, da je ravno ta čin onemogočil oživotvorenje oziroma državnopravno ureditev bivših ilirskih provinc v enotno kraljestvo Ilirijo. Večen antagonizem med Ogrsko-Hrvatsko in Avstrijo, ki ga je Deak pozneje petrificiral v avstro-ogrskih nagodbah, odseva že pol stoletja prej iz dosedaj tajno hranjenih arhivnih spisov avstrijskih centralnih oblastev, v katerih se odkrito razmotriva, kako bi se trgovski promet v državna središča, ki se je vršil tedaj iz hrvatskih primorskih pristanišč čez Hrvaško in Ogrsko mnogo ceneje kakor preko avstrijskih, odvrnil od Ogrske in Hrvatske.

Avstrijski merodajni krogi so potem, ko je bil del civilne Hrvatske po škofu Vrhovcu, hrvatska Vojaška Krajina pa na cesarjev ukaz izločena iz mej bivše francoske Ilirije, uvideli, da je projekt velike pomorske pokrajine, ki ga je cesar sam zaželel, neizvedljiv. Izločili so Dalmacijo, Dubrovnik in Kotor, na drugi strani pa so vendar združili Koroško, Kranjsko, Goriško, Gradiščansko in Čedad, odstranivši številne medsebojne enklave ter priklopili še pokrajine »Istro«, stvorjeno iz na novo pridobljene »Beneške Istre« ter iz takozvane »Kranjske Istre« (severnega dela sedanje Istre, segajočega od Klane in Voloskega preko Podgrada do Materije). Združili so vse te pokrajine vštevši Trst in okolico, Reko in kvarnerske otoke v kraljestvo Ilirijo ter razdelili

njeno upravo v dva gubernija, enega v Ljubljani za Kranjsko in Goriško, drugega v Trstu za novoustanovljeno »Primorje«.

Za to novo pokrajino so določili tudi nov grb, zlato galejo na modrem, z zobčasto krono okrašenem ščitu. Cesar-ski patent, s katerim je bilo proglašeno kraljestvo Ilirija, je izšel dne 3. avgusta 1816. V njem je bil priklopljen novemu kraljestvu sicer tudi prejšnji francoski Iliriji pripadajoči del pokrajinske Hrvatske, vendar se ta priklopitev faktično ni nikdar izvršila; tudi priklopitev Koroške so tamošnji merodajni krogi, na čelu jim Freideneck, kolikor mogoče zadrževali in sicer do l. 1825. Zanimivo je, da stvaritelj ilirskega kraljestva, cesar Franc ni nikdar nosil naslova tega kraljestva v svoji titulaturi.

Kraljestvo Ilirija, ta umetna državna tvorba, je bolehala že ob svojem rojstvu na konstitutivni bolezni: naperjena proti Ogrski, morala je vsled odločnega protesta Hrvatov in vpliva ogrskih magnatov na dvoru — l. 1822 žrtvovati bistven del svoje gradbe —, civilno Hrvatsko; od tedaj je hirala in živela prav za prav le še v naslovu vladarjevem in v državnem grbu.

Vse drugačno življenje pa so živeli njeni deli, med katerimi posveča avtor Kranjski izvrstno predelano poglavje o razdelitvi v okraje in ureditvi prvih instanc v sodstvu in upravi (str. 127—210). V jasni sliki uprave pred in med francosko dobo nam kaže, kako so se že pod Marijo Terezijo in Jožefom II. iz konskripcijskih občin, ustanovljenih iz vojaških ozirov, razvile davčne in politične občine oziroma naborni okraji, ter prehaja potem na Saurau - Spiegelfeldovo uredbo sodne in politične uprave. Gradeča na obstoječe organizacije patrimonialnih gospo-
stev, jim poverja ta uredba v novo ustvarjenih okrajih, temelječih na starih nabornih okrajih, izvrševanje sodne in upravne oblasti, toda ne več kot izvor njihovih pravic zemljiškega gospodarja, ampak kot pooblastilo vladarjevo. Zano se pa uvajajo še druga moderna načela: okraji se stvarjajo na podlagi glavnih odnosno davčnih in konskripcijskih občin po vzoru slovitega lombardskega »centesimata« ter ustanavljajo se, kjerkoli naleti

državna oblast na odpor patrimonialne gosposke, državni okrajni komisarjati — predhodniki naših okrajnih glavarstev.

Naravnost minuciozno je predelal avtor razdelitev oblastev po okrajih. Prvič dobimo tu dragocene podatke o upravni organizaciji Kranjske in njenih tedanjih okrajev, o spremembah njih meja, o zložitvi okrajev itd. Kdor se hoče v to vprašanje poglobiti, najde v pričujočem delu tudi še na straneh 310—327 in v pridejanem preglednem zemljevidu, ki ga je narisal naš znani kartograf Slavoj Dimnik, popolne in izčrpne informacije. Nazorno riše avtor odkrite in prikrite boje patrimonialnih gospostev z državo, v katerih podležejo polagoma vsa po vrsti neodoljivi sili izvrstno zasnovane Saurau-Spiegelfeldove reorganizacije. Na Kranjskem je bila po goriškem vzorcu uvedena preosnova sodne in politične uprave v bistvu že izvršena, ko jo je morala revolucija l. 1848 v drugih avstrijskih deželah šele vpeljati.

Na koncu knjige se nam v IV. poglavju prikazuje, kako gineva stara slava in moč kranjskih deželni stanov, ki jim je bila že kratka francoska zasedba zadala smrtni udarec. Njih oživljenje, ki se je po dolgih posvetovanjih stanovom ne več posebno naklonjenega avstrijskega uradništva izvršilo s cesarskim patentom z dne 29. avgusta 1818, je bila prav za prav le nova smrtna obsodba stanovske moči, saj jim je bilo ž njim izrečno odvzeto njih najmočnejše orožje, — pravica dovoliti in pobirati davke. Prepuščena jim je bila milostno v tem pogledu le še pravica »skromne predočbe«. Predsedništvo v deželnem zboru kakor v stanovskem odboru ima od cesarja imenovani deželni predsednik, torej državni uradnik, deželne dobrodelne in oskrbovalne ustanove vodijo državna oblastva...

Tudi tu se uveljavlja zgodovinsko spoznanje, da je vsaka revolucija le hčerka evolucije, ki se pred njo že leta in leta pripravlja...

Dr. Polčeva knjiga je ena najtemeljitejših znanstvenih del, kar jih je izšlo dosedaj v slovenskem jeziku na pravno-zgodovinskem polju. Črpajoča vsa svoja izvajanja iz prvotnih

virov, je za pravno in zgodovinsko neizobražene čitatelje vsled mestoma težke, birokratsko navdahnjene dikcije in ker predpostavlja, samoposebi umevno, temeljito pravnozgodovinsko predizobrazbo — le težko dostopna. S tem večjim pridom pa jo bodo uporabljali in izrabljali naši pravniki, politični in kulturni zgodovinarji, saj je izpolnila ono praznino, ki je zevala v našem pravnozgodovinskem slovtvu od Dimitza do Globočnika, od Grudna in Vošnjaka do Apiha in Prijatelja! Dr. Polčeva knjiga bo ostala še za dolgo časa prva in edina zakladnica za one, ki bodo iz virov, ki jih je z velikim trudom prvi in prvič razkril, črpali in podali jasno in pregledno sliko zgodovinskega in državnopravnega razvoja našega »ilirizma«. Na koncu bi v formalnem oziru samo še pripomnil, da se je tiskovni škrt nad avtorjem, ki ga je pridno zasledoval (glej številne »Popravke« na strani IV), maščeval s tem, da mu je na strani 258 letnico bruškega libela pretvoril iz 1578 v 1558.

Še enkrat: ali je stanovanjsko sodišče upravno oblastvo?

Dr. Francè Goršič.

Že ko sem obravnaval to vprašanje prvič*), je mogel bravec spoznati, da se nagiba državni svet v Beogradu na nikalno stran. Državni svet v Beogradu je sedaj v rabsodbah z dne 21. maja 1925 Br. 10.261/24 in z istega dne Br. 21.014/24 na podstavi čl. 37 in 41 zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih v zvezi s čl. 54. uredbe o poslovnem redu uničil rabsodbi upravnega sodišča celjskega z dne 23. aprila 1924., opr. št. A 110/23.—17 in z dne 30. maja 1924., opr. št. A 10/24.—8, izrekši nastopne razloge: »Upravni sud nije nadležan, da rasmatra rešenja suda za stanove, jer sud za stanove po svojoj organizaciji,

*) Glej stran 76. nasl. tega letnika!

delokrugu, i postopku, propisanom u čl. 6. zakona o stanovima i čl. 45.—49. pravilnika za njegovo izvršenje nije upravna vlast u smislu čl. 15 zakona o državnom svetu i upravnim sudovima, već naročiti sud, koji nezavisno od administrativne vlasti rešava sporove o zakupnim odnosima zgrada, pa rešenja toga suda ne mogu biti, prema tome, akti upravne vlasti, te se njima ne može zasnovati administrativni spor.«

Modernega pravnika, ki mu je bistven karakteristikon sodišča tudi nezavisnost sodnikov, ne more zadovoljiti aprioristična utemeljitev teh razsodb, saj je moja zadnja razprava nekaka in morda celo zadostna izpričba, da moreš na podstavi čl. 6. prejšnjega stan. zak. ter čl. 45 in nasl. prejšnjega stan. pravilnika, torej na podstavi prav tistih določb, ki se nanje, pač brez uglobitve, sklicuje državni svet, ravno obratno sklepati, da je stanovanjsko sodišče kot stanovanjsko oblastvo II. stopnje upravno oblastvo. Toda čas je, da končamo razmatranje o vprašanju, katera teorija je pravilna, zakaj jasno je, da bo moralo upravno sodišče celjsko spričo striktnega izreka vrhovnega upravnega sodišča dosedanjo prakso opustiti. Sličnih predorov bodo naši pravniki tudi še v drugih panogah doživeli, ako znamenja ne varajo.

Književna poročila.

Dr. Henrik Steska: O javni upravi. Upravnoppravna in upravopolitična razmotrivanja. V dodatku: Pravilnik upravnega sodišča za Slovenjo. V Ljubljani 1925. Zvezna tiskarna in knjigarna. Str. 176.

G. upravni sodnik dr. Steska si je stavil, kakor posnemam iz uvoda k navedeni knjigi, hvalevredno nalogo, širiti in izpopolnjevati med našim občinstvom znanje o bistvu in delovanju javne uprave ter poglobljati razumevanje in zanimanje za razna važna vprašanja iz te stroke. V to svrho je tudi zbral v knjigo »O javni upravi« več, deloma že v raznih listih objavljenih razprav. Predmeti, ki jih v njih obravnava, se tičejo uprave vobče ter njenih načinov in sredstev, decentralizacije državne uprave, tipov teritorialne samouprave, upravnih činov kot oblik, v katerih se javna uprava pojavlja, in slednjič upravnega sodstva. Knjigo zaključuje »Pravilnik upravnega sodišča za Slovenijo«, ki ga je sestavil pisatelj.

Znani rek: Ni vse za vsakega, velja pač tudi za to zbirko; jaz pristavljam, da je v nji za vsakega nekaj. Razmotrivanja »O upravi« ter njenih načinov in sredstev, ter »O upravnih činih« bo čital s koristjo pač le pravnik-začetnik, kateremu so očitvidno tudi v prvi vrsti namenjena, saj se jim vidi, da so prirejena na podlagi avtorjevih predavanj na vseučilišču. Za nejuriste sta razpravi, zlasti druga, preveč abstraktni, da ne rečem »preučeni«. Ob razpravi »O upravnih činih« si lajik po mojem mnenju ne bo mogel ustvariti nazorne slike o delovanju upravnih oblastev.

Razprava »O upravnem sodstvu« z dodanim »Pravilnikom upravnega sodišča za Slovenijo« bo dobrodošla praktičnemu juristu, ki ima posla z javno upravo, pa tudi marsikateremu nejuristu, ki se čuti z upravnim aktom prikrajšanega na svojih pravicah.

Razpravi »O decentralizaciji državne uprave« in »O tipih teritorialne samouprave« slednjič bo čital s pozornostjo vsakdo, ki se zanima za važna aktualna politična vprašanja in za javne zadeve sploh.

Najzanimivejša so razmotrivanja »O decentralizaciji državne uprave«. Pravilno poudarja pisatelj v njih nesmiselnost in nevdržljivost naše sedanje, centralistično usmerjene in vendar tako neenotne državne uprave ter navaja neizpodbitne razloge za potrebo njene decentralizacije. Ministrstva naj si obdrže le organizacijo, vrhovno vodstvo in nadzorstvo celokupne administracije, izvrševanje konkretnih upravnih aktov pa naj prepuste nižjim upravnim instancam, ki poznajo lokalne razmere in potrebe prebivalstva bolje kakor oddaljena centrala. Obenem pa naj se izvrši v nižjih instancah potrebna koncentracija uprave, kakor jo sicer tudi zakon o občini upravi predvideva, a se je nekateri krogi še vedno branijo. Povojna razcepitev uprave po posameznih upravnih panogah na samostojne medsebojno neodvisne urade se je slabo obnesla. Inženirji, zdravniki, šolniki, narodni gospodarji naj odločajo v tehničnih, zdravstvenih, didaktičnih in ekonomskih stvareh, upravo naj prepuste upravnikom.

Za dobro upravo je potrebno, da se oblastvom druge stopnje prizna široka kompetenca ter da se jim da v to svrhu zadostno strokovno osebje na razpolago. V ta namen pa morajo biti tudi ozemlja teh oblastev primerno velika, vsekakor večja od sedanjih oblasti, in morajo obsegati seveda tudi večje število prebivalstva.

Pri tej priliki se je pisatelj izjavil proti razkosanju historičnih pokrajin na majhne oblasti: »Ustavni predpis o razkosanju pokrajin, kakršne so že dolgo zaželjena Slovenija, stare historično-politične individualitete Hrvatska s Slavonijo, Dalmacija, Bosna s Hercegovino in morda tudi Vojvodina, je le znak nedostajanja politične rabsodnosti in izčiščene državniške umerjenosti.«

Ob enem označa pisatelj pot, po kateri bi se moglo začasno, — dokler se ustava primerno ne spremeni — doseči znatno zboljšanje državne administracije. Svojih predlogov sam ne smatra ravno za idealne,

in morda bi se dalo temu ali onemu (n. pr. postavitev nekaterih velikih županov z večjo, drugih z manjšo kompetenco) res oporekati, vendar se mora priznati, da so ti predlogi ob danih razmerah vsega upoštevanja vredni.

Naslednjo razpravo »O tipih teritorialne samouprave« bi si želel bolj na široko in na globoko razpredeno s primernim ozirom na našo, ustavno zajamčeno a še ne izvedeno samoupravno organizacijo. To vprašanje je danes gotovo eno najaktualnejših. Pisatelj se je omejil na splošno karakterizacijo samoupravnih tipov, čitatelji pa, ki se zanimajo za javna vprašanja, bi radi tudi izvedeli, katerega tipa je naša bodoča samouprava. Lažje bi si potem ustvarili sodbo, kaj imajo pričakovati od nje, in lažje bi tudi mogli oceniti današnja politična gesla.

Uvideli bi, da nam prinese bodoča naša samouprava, ki je mešana, t. j. ekonomska - političnega tipa, poleg ugodnosti najbrže tudi takozv. dvotirni sistem, t. j. dvoje vzporednih vrst upravnih organov, poleg državnih, ki jih že imamo, še samoupravne, sistem, ki ga poznamo še iz predvojne Avstrije (državna in deželna uprava). Če naj namreč projektirane oblastne in srezke samouprave dobro funkcionirajo, bodo potrebovale svoje inženirje, svoje zdravnike, svoje poljedelske, živinorejske in druge strokovnjake, a taka samouprava je z ozirom na majhna samoupravna ozemlja draga, ker ni pričakovati, da bi se z njeno uvedbo število vzporednih državnih organov močno zmanjšalo in da bi se vsled tega državna uprava znatno pocenila.

Pisatelj sicer kaže pot, po kateri bi se mogli dvotirnosti v glavnem izogniti. Šef državne uprave v oblasti ali v srezu naj bi izvrševal sklepe samoupravnih edinic na svojem ozemlju s pomočjo svojega državnega uradništva. Toda ta izhod, ki bi bil brezdvomno praktičen in za samoupravne finance dobrodošel ter za katerega bi bil potreben tozadeven zakon, bi pomenil tudi znatno dejansko omejitev samouprave, samoupravna telesa bi postala le nekaki posvetovalni organi šefa državne uprave, ker bi bilo dejanski le od njega odvisno, ali se sklepi samoupravnih teles izvršijo ali ne. Vprašanje je, ali bi bilo s tako samoupravo ustrezno obči težnji po samoodločbi.

To šibko stran naznačenega izhoda je čutil pač tudi pisatelj sam, zato je pristavil, da je s tem vprašanjem v ozki zvezi način, kako naj se postavlja šef obče državne uprave, in še pripomnil, da mora ta vsekakor uživati ugled ter da mora velika večina prebivalstva zaupati v njegovo poštenost.

Prepričan sem, da bi široka samouprava z zadostnimi finančnimi sredstvi in dobro — decentralizirana, a v drugi in prvi stopnji koncentrirana — državna uprava znatno ublažili sedanje ustavno - politične boje, če jih ne bi celo popolnoma odpravili.

Tudi drugod v knjigi naletimo na misli, kojim bi želeli, da se udejsvijo. Tako čitamo n. pr. na str. 109 sl. o škodljivosti preneglega in nepremišljenega izenačenja materialnega upravnega prava. Zakoni naj

se šele po zaslišanju prizadetih krogov in po vsestranskem temeljitem prerešetavanju s strani prvovrstnih strokovnjakov izpremene. »Saj ne zadošča, da se izda enoten zakon, treba je tudi, da dotični enotni zakon upošteva posamezne upravne instance in pravne institucije v poedinih delih naše države in da ustreza gospodarskim, socialnim in prosvetnim prilikam posameznih pokrajin.«

V razpravi »O upravnem sodstvu« pisatelj upravičeno kritikuje ustavno določbo, po kateri je lahko ena tretjina članov državnega sveta brez pravniške kvalifikacije (str. 106), kakor tudi zakonsko določbo, da se predsedniki oddelkov in ostali člani državnega sveta razvrščajo na posamezne oddelke s kocko (str. 107). Utemeljeno poudarja nadalje, da je določba kraljeve uredbe o poslovnem redu drž. sveta in upravnih sodišč, po kateri ima poedinec ali pravna oseba zoper nezakonite akte občinskega oblastva pravico pritožbe na nadrejeno državno upravno oblastvo, v taki splošnosti brez potrebne zakonite podlage (str. 125).

Strinjam se z avtorjevim mnenjem, da je pretirano, če zakon o upravnem sodišču dovoljuje pritožbo zoper vse razsodbe upravnih sodišč na državni svet in da naj se pravica do pritožbe omeji (str. 119). Toda v zvezi s to omejitvijo bi bilo potrebno, da se upravna sodišča z osebjem tako izpopolnijo, da se bodo utegnili sestavljati (brez kockanja!) za glavne panoge javne uprave iz strokovnjakov posebni senati in da bodo upravna sodišča nudila za pravilnost razsodb večjo garancijo, kakor jo nudijo upravna oblastva II. stopnje, kjer je za strokovno presojo stvari mnogokrat bolje preskrbljeno kakor pri upravnih sodiščih.

Slednjič moram omeniti, da se nekatera izvajanja v knjigi ponavljajo. (Prim. definicijo države na str. 7 in 49, razpravo o vrstah oblastvenih činov na str. 21 in 66, predlog o razdelitvi upravnih poslov na razne upravne stopnje na str. 31 in 115, rok za vložitev tožbe na upr. sodišče na str. 119 in 129.) Taka ponavljanja so pač razumljiva, ker so razprave nastale neodvisno druga od druge, vendar pa bi se jim pisatelj pri sestavi knjige lahko izognil. Sicer pa to ni pogrešek.

Na splošno moram delo le toplo priporočati in mu želiti skorajšnjega naslednika izpod neumornega pisateljevega peresa.

Dr. Fr. Vodopivec.

I. M. Péritch: L' Unification de la Législation Pénale dans le Royaume des Serbes, Croates et Slovènes (Yougoslavie). (Extrait de la Revue Internationale de Droit pénal n° 3 d' octobre 1924.) Paris, Marchal et Billard, 1924, Str. 24.

Prikazu, ki naj seznaní inozemstvo o stanju našega zakonodavstva glede kazenskega prava, pa tudi z idejami, na katerih sloni naš projekt kazenskega prava, bi pripomnili dvoje: Če je omenil pisatelj v svoji akribiji tudi dr. N. F. Neubeckerjevo nemško študijo o načrtu za srbski kazenski zakonik iz l. 1911, bi bilo morda umestno pokazati še na dejstvo, da je spis podpisanega poročevalca »Sadašnji položaj kazensko-pravnog zakonodavstva« (1923) izšel istega leta tudi v »Zeitschrift für die

Gesamte Strafrechtswissenschaft« (Berlin) v nemškem jeziku, ki utegne biti mnogim čitateljem francoske revije bolj dostopen kakor pa izvorni srbohrvaški tekst (ne slovenski, kakor Perić pomotoma navaja v svojem spisu.) Dalje bi bilo popraviti navedbo v pisateljevem spisu, da velja razširjenje veljavnosti glave 9. in 10. srb. kaz. zak. vsled naredbe z dne 4. aprila 1921, ker je bil, kakor znamo, publiciran dne 22. januarja 1924 zakon, sklenjen še koncem l. 1921 od zakonodajnega odbora, ki obravnava isto zadevo, seveda v materialnopravnem pogledu skoro čisto v istem smislu. Pa ne glede na te malenkosti, smemo biti Periću le hvaležni, da pri svoji težnji, zunanji svet sistematično seznanjati s produkti naše zakonodavne politike, ni štedil truda, da priobči, če prav ex professo ni kriminalist, v veleugledni francoski reviji tudi vse to, kar naj izvé inozemstvo o našem kazenskopravnem zakonodavnem delu za vso državo.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Ernst Finger: Die Geschlechtskrankheiten als Staatsgefahr und die Wege zu ihrer Bekämpfung. Wien, Verlag von Julius Springer 1924. Str. 69.

Med strašne posledice svetovne vojne, ki še davno niso prebolene in utegnejo trajati dalj kot vse gospodarske krize, spadajo spolne bolezni. Da se odpravijo ali vsaj omilijo, je naloga države, a njeni svetovalci morajo biti zdravniki, pa tudi pravniki. Profesor za sifilidologijo in dermatologijo na dunajskem vseučilišču dr. Finger je napisal gori oznanjeno knjižico, a zdi se, da je poudarjal preveč enostransko zdravniški del problema, ki ga obravnava, — dejstvo, ki se baš v zadnjem času mnogokrat opaža. S tem nočem omalovaževati njegovega dela, kajti tudi pravniku nudi gotovo mnogo snovi za študij vprašanja, kako pobijati zle posledice spolnega okuženja. Podaja v prvih poglavjih precej medel zgodovinski obris o reglementacijskem in abolicijijskem sistemu uravnave prostitucijskega problema, dalje se ozira na zakonito stanje tega vprašanja v različnih evropskih državah. Obširneje se peča s podrobnimi vprašanji, kako najti infekcijski izvor, ali je potrebna prisilna preiskava spolno obolelih po odpustu iz bolnišnice in prisilno lečenje, kako je stvar z zdravniškimi ovadbari spolnih bolnikov. Pri teh razpravah je Finger prav posebno prikazal stališče danske, švedske in norveške države in ga stavil v mnogih pogledih za vzor. V naslednjih izvajanjih, ki se tičejo kazenskopravne zaščite zoper ogražanje vsled prenosa spolnih bolezni po prostitutkah, pa je povedal Finger premalo, deloma je celo metočem. Naj omenimo le to, da nikjer ne registrira izpremembe § 393 kaz. zak. za Avstrijo, ki velja tudi pri nas, in vendar bi tega ne smel prezreti, ker tiči v tej novelirani določbi vsaj toliko prostitucijskega momenta kot v določbah drugih držav in državic, ki jih dokaj obširno navaja.

Kriminalnopolitični moment spolnega okuženja, ki tiči v promiskuiteti spolnih okužencev, je pisatelj raz svoje zdravniško stališče dobro poudaril in podal tudi nekaj zelo dobrih nasvetov, kako mu je priti do živega: s seksualno vzgojo mladine, poučevanjem in zopet po-

učevanjem — bolnikov in zdravih. S temi predlogi se seveda zlagamo, ali so pa s stališča zakonodajalca zadostni, o tem bi se dalo še mnogo govoriti.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Joseph Heimberger: Vom Strafrecht der deutschen Nachkriegszeit. 1924. Ludvig Röhrschein, Bonn. Str. 20.

Brošurica je odtisk govora ob pisateljevem nastopu rektorata dne 18. oktobra 1924. Po starem akademičnem običaju podaja rektor v svojem predavanju, ko nastopi rektorat, v kratki, koncizni obliki takorekoč — tisto, kar smatra za najboljše. Resnično, tudi Heimberger je podal naravnost klasičen govor, aktualen, globok, temeljit, da ga je veseleje čitati. Tu je nanizanih problemov dolga vrsta: posebnosti kriminalitet povojne dobe, možnost pogrešanja kazenskega prava, nevarnost, da se pravna enotnost ubije, volitve sodnikov iz ljudstva, mladoletniki itd. Tudi za nas jugoslovanske pravnike imajo njegova izvajanja mnogo pomena. Saj mi prebolujemo zakonodavno krizo, ki so jo Nemci na polju kazenske zakonodaje že preboleli in se pospeli do zelo upoštevnega osnutka za novi kazenski zakonik. Prav ima Heimberger, ko zaključuje svoj govor z mislijo, da za oblikovanje kazenskega prava ne sme biti merodajen noben strankarski program, ampak edino le uvaževanje, kako zaščitimo najboljše državo in družbo pred kršitelji pravnega reda. **Dr. Metod Dolenc.**

Dr. Gjorge Tasić, univ. prof. v Ljubljani: Prava in dužnosti gradjana.

V 7. in 8. zvezku »predavanj za narod«, ki jih izdaja Srbska Matica, razpravlja dr. Tasić o važnem predmetu »pravice in dolžnosti državljanov«. 38 strani broječa brošura informira na popularen način, vendar pa na znanstveni podlagi v prvem poglavju o sledečih pojmihi, ki jih mnogo ljudi skoro vsaki dan sliši ali bere, ne da bi vedeli za njih pravi pomen: pravna država, demokracija, narodna suverenost, narodnopravne in pogodbene teorije, individualistično in solidaristično pravo, liberalizem, intervencionizem, ločitev in omejitve oblasti. V drugem poglavju pa o subjektivnih pravicah, o njih omejitvi, o tožbah danih v zaščito teh pravic, o enakosti pred zakonom, o socialnih in ekonomskih odredbah naše ustave

Dr. L. P.

Dr. Josip Mudrovčić: Pitanje pobijanja osuda obraničkog suda beogradske i zagrebačke borze. Zagreb 1924. Tiskara Narodnih Novina.

V drobni brošurici brani pisec v naslovnem vprašanju izdano sodbo stola sedmorice odd. A in prikazuje, da je zoper razsodbe borznega razsodišča zagrebske borze tožba po § 382 grpp dopustna, vsako drugo pravno sredstvo, ki bi oviralo izvršbo, pa nedopustno. Pisec polemizuje obširno s pristaši nasprotnega nazora, ki je nastal, ko je bil čl. 7 srb. zak. o borzah (3. nov. 1886) proširjen na celo državo. Ta člen pravi, da zoper odločbe razsodišča ni pritožbe in da so te odločbe izvršne. Pisec pa dokazuje logično, opirajoč se pri razlagi na srbski in hrvatski p. p., da velja v tem primeru kljub formalno enotni zakonski določbi vendarle različno pravo. Stroga pravna izvajanja zaslužijo vso našo pozornost

kljub temu, da je bil izdan med tiskom brošure za zagrebško borzno razsodišče nov pravilnik, ki je končno rešil tudi to sporno vprašanje.

Dr. R. S.

Dr. Josip Mudrovčić: Rastu li novčane tražbine, kad valuta pada? (Pitanje t. z. valorizacije.) Zagreb, 1925. Tiskara Kuzma Rožmanić.

S to, sicer na zunanje ne obsežno, pač pa vsebinsko zelo kondenzirano knjižico, je podal pisec tudi v jugoslovanski pravni literaturi delo, ki obravnava valorizacijski problem z enotnega vidika. Zagrabil je tudi ves problem od nove strani. Smatrajoč različne teorije drugih, zlasti nemških pisateljev za več ali manje pripravne formule za rešitev tega vprašanja, najde on izhodišče v § 7 o. d. z. Pravu je vrhovni princip red, kakor ga opažamo v prirodi, v vsemirju. Odtod je potreba človeku, da se prilagodi redu tudi v vzajemnih ljudskih odnošajih, t. j. da pazi na naravo stvari in se po tem ravna. Tudi pri pogodbah se vpraša, če je nastopil nepredviden primer, kako bi se stranke kot pošteni, pravični ljudje, upoštevač nepričakovano izpremembo, morale zediniti. Zato priznava valorizacijo v vseh primerih razun pri nekritem posojilu, opirajoč se nadalje še na § 1048 o. d. z., češ da treba »species« v tem § ekstenzivno interpretirati. Znae klavzule »rebus sic stantibus« se ne poslužuje, češ da jo je zakonodavec razen v § 936 o. d. z. odklonil in dopustil samo, če je bila izrečno pogojena. Povojni predpisi o zameni kronskih bankovcev z dinarskimi da so na vprašanje brez pomena, ker se je ž njimi ustanovila samo relacija med obema vrstama bankovcev, pa nič drugega. Ker najde avtor temelj za svoja izvajanja v obstoječem pravu, zato odklanja kot nepotrebno, da, celo za škodljivo noveliranje dosedanjih zakonskih določb.

Ko je razvil pisec temelje svojega naziranja, preide na tipične primere valorizacije. Razlikuje pri tem, ali je pogodba že izvršena od ene ali druge strani, ali od obeh, od nikogar ali samo deloma, pa je nato valuta padla. Izvajanja pojasnjuje povsod s poučnimi praktičnimi primeri, ozirajoč se pri tem na judikaturu in literaturo o tem vprašanju, ki jo uporabljaja v izdatni meri. Žal, da je prezrl pri tem dr. Pajničča, ki je pri nas prvi obširno, dasi ne tako sistematično kakor Mudrovčić, pisal o tem predmetu. Lepo knjigo priporočamo vsem, čeprav ni več, kakor pripominja pisec v predgovoru, danes tako aktualna kakor bi bila pred dvema letoma, vendar pa bo rešiti i v prihodnje nebroj sličnih primerov.

D. R. S.

Spomenica na prvi zbor pravnikov kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu od 19. do 21. rujna 1924.

Dolgo pričakovano poročilo o lanskem pravniškem zboru je izšlo. Opozarjamo nanj vse pravnike, bodisi da so se zbora udeležili ali ne in jih pozivljamo, da si nabavijo spomenico. Cena 20 Din. Knjiga se naroča pri Pravniškem društvu v Zagrebu, je pa na prodaj tudi v večjih knjigarnah.

Zakon o stanovanjih. V Ljubljani 1925. Tiskovna zadruga. Zbirka zakonov XVI.

Zakonski tekst, opremljen s pojasnili deželnosodnega svetnika dr. A. Gradnika, ki tolmačijo posamezne paragrafe zakona z odločbami upravnega sodišča v Celju in bivšega stanovanjskega sodišča v Ljubljani.

Carinthiacus: Položaj Slovenaca pod Austrijom i položaj Nemaca u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Ljubljana 1925.

Dr. Alojzij Zalokar: Pet let ginekologije in porodništva. V Ljubljani 1925. Tiskovna zadruga.

Razne vesti.

V Ljubljani, 1. avgusta 1925.

(Osebne vesti.) V sodni službi so imenovani: Franjo Rubelli za vrhovnega državnega odvetnika pri stolu sedmorice odd. B., Nico Dominico za namestnika vrhovnega državnega odvetnika pri stolu sedmorice odd. B; Božidar Bežek za dvornosodnega svetnika, dr. Pavel Skaberne za svetnika višjega deželnega sodišča v Ljubljani; dr. Franjo Žiher za predsednika okrožnega sodišča v Mariboru, Fran Rekar za podpredsednika deželnega sodišča v Ljubljani, Oton Vidic in Peter Keršič za višja deželnosodna svetnika v Ljubljani, Gustav Barle za starejšino drž. pravdnštva v Novem mestu; za deželnosodne svetnike so imenovani: dr. Nilko Gaber v Ljubljani, dr. Jakob Komda v Celju in Božidar Romih v Novem mestu; za predstojnike okrajnih sodišč so postavljeni: Ivan Hutter za Kamnik, Jurij Gregorc za Kranj, dr. Rupert Celestina za Radovljico, dr. Milko Kranjc za Škofjo Loko, Jakob Jerman za Kočevje, dr. Vojteh Hočevar za Brežice, dr. Janko Košan za Ormož, Mijo Černoš za Tržič; Viktor Kobe je imenovan za okrajnega sodnika v Novem mestu, Aleksander A. Višnjevski za sodnika v Veliki Kikindi; premeščeni so: deželnosodna svetnika dr. Miroslav Muhak sodnemu stolu v Zagrebu, Gustav Galle v Žužemberk, dr. Fran Kotnik v Kranjsko goro, Boris Kenk v Omiš. — V upravni službi so imenovani: za vladne svetnike Matej Hakl, Maks Wrischer, Vinko Borštinar, Josip Žnidaršič, dr. Marko Ipavc, dr. Alojzij Gregorin; za srezke poglavarje Fran Pezdich, Ivo Poljanec, dr. Karel Tekavčič, dr. Dioniz Maraz, dr. Hubert Kartin, Rajko Mulaček, Ciril Poklukar, Friderik Viher, dr. Stanko Majcen, dr. Lovro Bogataj; za vladne tajnike Milan Markar, dr. Anton Farčnik, dr. Leon Brunčko, Ivan Milač, dr. Ivo Vrečer, dr. Hinko Potočnik, dr. Vladimir Fon, Ivan Legat, Fran Žnidaršič; za višjega komisarja dr. Matej Suhač. — Pri finančni prokuraturi je imenovan za tajnika dr. Anton Orlič. — Za policij-

ska svetnika sta imenovana Viktor Kokalj in Karel Pestevšek. — Odvetniško pisarno so otvorili dr. Tone Pernat v Mariboru, dr. Ciril Hraševac v Cerknici in Fran Milčinski v Ljubljani. — V pokoj je stopil svetnik stola sedmorice Fran Milčinski. — Umrli so: višjesodni svetnik Josip Pogačnik, notarja Jože Rohrmann in Jurij Detiček, sodnik v pok. Josip Senčar, odvetniški kandidat dr. Josip Faganelj, odvetnik dr. Henrik Haas.

(Poljski pravniki v Ljubljani.) V zadnji številki Slov. Pravnika smo na kratko omenili prihod poljskih pravnikov v Ljubljano. Nameravali smo tedaj, iz predavanj, ki so jih imeli naši gostje na ljubljanski univerzi, primesti kratek izvleček. Ker pa so sedaj v 6. številki zagrebškega »Mjesečnika« vsa tri predavanja neskrajšano objavljena, opozarjamo vse naše čitatelje na ta »Mjesečnik«. Predavali so: vseuč. prof. v Varšavi dr. Zygmunt Cybichowski: »Poljska ustava«, predsednik najvišjega sodišča v Varšavi dr. Aleksander Mogilnicki: »Kodifikacija državljanskega in kazenskega prava v Poljski« in vseuč. prof. v Varšavi dr. Tadej Hilarowicz: »Ureditelj administracije v Poljski«. Vsa predavanja so bila instruktivna in vrlo zanimiva za nas posebno še zato, ker je vladalo tudi na Poljskem v raznih krajih različno pravo in morajo reševati Poljaki pri zenačenju prava slične probleme kakor mi.

(K vprašanju preosnove predpisov za izvršitev kazni na prostosti.) Ko sem pisal svojo razpravo »Problem izvrševanja kazni na prostosti v kraljestvu Srbov, Hrvatov in Slovencev«, ki je izšla v Zborniku znanstvenih razprav, IV. zvezek (1925), nisem imel še v rokah referata o posvetovanjih, ki so se vršila na sejah delovne zajednice (Arbeitsgemeinschaft) za preosnovo izvrševanja kazni dne 9. in 10. septembra 1924 v Frankfurtu na M. Ta referat je sedaj natiskan v Zeitschr. f. d. Ges. Str. R. W., 45 zvez., str. 295—297, napisal ga je profesor Grünhut (Jena). Naj iz tega referata v dopolnilo svojih izvajanj navedem glavne težnje najmodernejših reformatorjev glede izvrševanja kazni na prostosti.

Mnenja o progresivnem sistemu pri izvrševanju kazni na prostosti, so se izpremenila. Ne propagira se več sistem napredovanja in načelo klasifikacije kazencev, ampak zahteva se »aktivno vzgojevalno delo na kaznemcu«, dalje samouprava kazencev in pa prehodna štacija. Ipak naj se shematična ustanovitev napredovanja še ne odpravi, temveč ona ostani v njeni okvir izvršitve kazni in vzgojevalno sredstvo, da se disciplina olajšuje, odpravijo hibe monotone zaporne dobe in pa, da se omogoči izbor kazencev. Disciplinarno kaznovanje naj se uvede z garancijami ustnosti in javnosti za stranke po posebnih zavodnih sodiščih, ki se naj delé na več instanc. Dalje se zahteva tudi pripoznanje pravice do primernega poplačila za dela kazencev. Velik del posvetovanja je bil posvečen še vprašanju, kako pridobiti takih moči, ki bi bile kos nalogam, katere prinesejo razložene smernice stvarno,

ko postanejo zakon. Rešitev tega vprašanja pa so odložili — na poznejši čas.

Mišlim, da vse te smernice za bodočo reformo naših kaznilnic še nimajo pomena. V naši državi moramo predvsem vse izvrševanje kazni na prostosti z zakoni spraviti na eno samo glavno formulo, ki ne more biti druga nego — progresivni sistem. Ali kar se tiče individualne vzgoje posameznika, se mi zdi, da gre tu sploh za daleko pretirane zahteve. Koliko uradništva pa naj nastavi država, da bo ustregla takim zahtevam? Kajti, da bi mogel en uradnik vzgajevati hkratu več kot 50 kaznencev, se mi zdi — utopija!

Samouprava kaznencev se že vrši pri nas — vsaj v toliki meri, kolikor to sploh gre. Pri razdelitvi hrane ima kaznenec, ki uživa zaupanje tiste gruče, nadzorovanje. V spalnicah z več posteljami ima takisto kaznec, ki je izvoljen, a od ravnateljstva potrjen, odgovornost za red i. t. d.

Kar se pa tiče disciplinarnih sodb, referat menda sploh še ni — izdal vsega. Zdi se mi, kot da bi se na vse zadnje hotelo, da naj bodo tudi kaznenci v takem »disciplinarnem senatu« kot prisedniki kazniškega sveta ali ka-li... No, pa tudi brez te skrajne zamislice, treba uvaževati, da gre v kaznilnicah za disciplino, ki jo je včasih treba momentano v zpostaviti, da torej nikakor ne pojde, da bi ustanavljali dolgotrajne procedure in dopuščali prerekavanja »strank« po več instancah. Pri pravilni izberbi vodilnih organov se ni bati zlorab disciplinarne oblasti.

Po vsem tem stanju stvari hočemo idejne postulate omenjene zajednice tudi v bodoče s pozornostjo zasledovati, ali od njih priporočati edino le to, kar je za naše kaznilnice, ki imajo mnogokrat preko tisoč kaznencev oskrbovati, primerno in izvedljivo.

Dr. Metod Dolenc.

Natječaj.

Profesorski zbor pravo- i državoslovnog fakulteta u Zagrebu prema zaključku sjednice od 30. junija o. g. otvara natječaj za popunjenje stolice sveučilišnog profesora za Državno pravo, Ustavno pravo kraljevine SHS i Medjunarodno pravo, u smislu propisa Sveučilišnog zakona i Zakona o činovnicima.

Natjecatelji neka izvole svoje prema čl. 12. Zakona o činovnicima obložene molbe, iscrpivi curriculum vitae, te naučne radove, predati u dekanatu pravo- i državoslovnog fakulteta do 15. oktobra o. g.

U Zagrebu, 30. junija 1925.

Dr. Marko Kostrenčić v. r.
o. g. dekan.

Slovenskim pravnikom!

(Vabilo na kongres pravnikov kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev).

Letošnja, obenem prva glavna skupščina Kongresa pravnikov kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev se bo vršila v dneh **18. do 21. septembra v Beogradu**. Stalni odbor Kongresa pravnikov je odločil, da se prve tri dni kongresa pravnikov razpravlja o naslednjih predmetih:

1. »**Ali in kako naj se uvede sodelovanje laičnega elementa v kazenskem pravosodstvu?**« Referent g. dr. Boža Marković, vseučiliški profesor v Beogradu, koreferenta g. dr. Metod Dolenc, vseučiliški profesor v Ljubljani in g. dr. Stanko Frank, vseučiliški profesor v Zagrebu.

2. »**Ali je v civilni pravdi dopustiti neomejeno dokaz s pričami?**« Referent g. dr. Dragutin Arandjelović, vseučiliški profesor v Beogradu, koreferenta g. dr. Srečko Zuglia, vseučiliški profesor v Zagrebu in g. dr. Vladimir Golia, deželnosodni svetnik v Ljubljani.

3. »**Rodbinske zadruga**«. Referent g. dr. S. Tončič, svetnik banškega stola v Zagrebu, koreferenta g. Mihajlo Jovanović, predsednik kasacijskega sodišča v Beogradu in g. dr. Fran Goršič, oddelni načelnik v Ljubljani.

4. »**Ali je izenačiti dedne pravice možkih in ženskih potomcev?**« Referent g. dr. Stanko Lapajne, vseučiliški profesor v Ljubljani. Koreferenta se bosta imenovala pozneje.

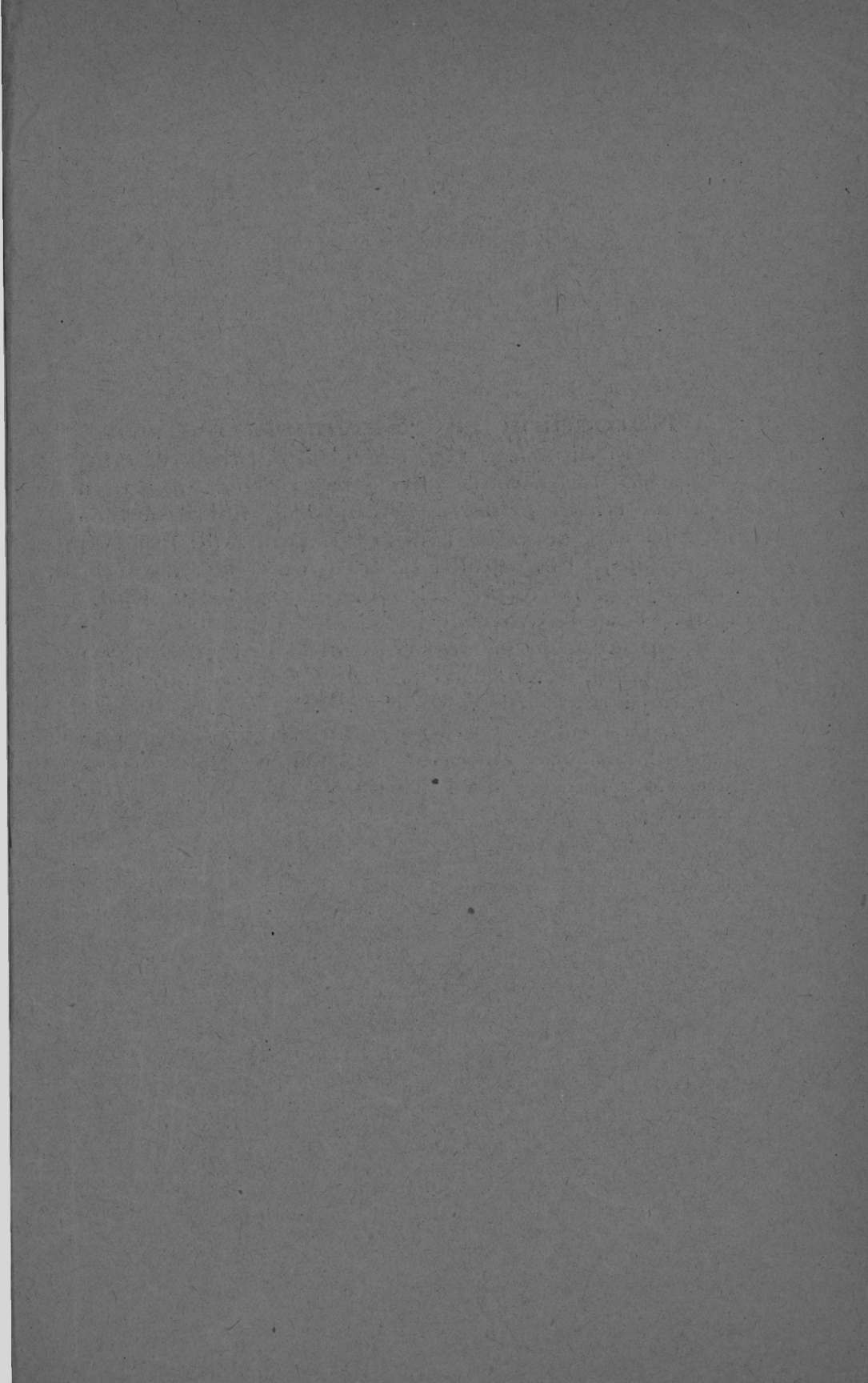
Četrty dan kongresa je namenjen za izlet v Arandjelovac (preko Mladenovca in povratek preko Valjeva).

Pripravljalni odbor bo ukrenil vse potrebno, da se dovolijo udeležnikom kongresa čim večja olajšanja. Izposlovala se bo četrtinska cena po železnici, za možke udeležence skupna prenočišča v Beogradu, po možnosti brezplačna.

Treba je, da so tudi slovenski pravniki na kongresu častno zastopani in zato vabimo vse, da se takoj prijavijo tajniku društva »Pravnika« g. dr. Rudolfu Sajovicu, okrajnemu sodniku v Ljubljani. Prijaviti se je do **20. avgusta in sicer pismeno**. S prijavo je plačati obenem članarino za kongres, ki je za javne uradnike in vse pravne pripravnike 60 Din, za vse ostale 120 Din. Kdor se name-rava udeležiti kongresa s soprogo, naj to tudi naznani, ravno tako, kdor želi stanovati v hotelu ali privatnem stanovanju.

Stalni odbor bo izposloval pri osrednji vladi, da se državnim uradnikom dnevi odsotnosti zaradi kongresa ne bodo vštevali v pristoječi jim odmor.

Odbor društva »Pravnika«.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“
znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, naj zaostalo naročnino čim prej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic, ali naj jo pošljejo blagajniku g. dr. Ignacu Rutarju, direktorju poštnega čekovnega urada v Ljubljani. Tudi reklamacije naj se naslavlajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Ravnotam se dobe Štefan Lapajne: „Državni osnovni zakoni“ in vsi prejšnji letniki „Slov. Pravnika“. Cena s poštnino vred za „Državne osnovne zakone“ — 12 Din, za „Slovenski Pravnik“ letnika 1924 in 1923 — 60 Din, ostali letniki po 40 Din.